

La competència del traductor

Marisa Presas Corbella
Cristina Gelpí Arroyo

PID_00165391

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Competència bilingüe i competència traductora	7
1.1. Què és un bilingüe?	7
1.2. Les habilitats del bilingüe i del traductor	9
1.3. La memòria bilingüe i els tipus de traductor	9
1.4. L'alternança lingüística en el bilingüe i en el traductor	13
2. La competència traductora	15
2.1. Les competències bàsiques: lingüística, extralingüística i estratègica	15
2.1.1. La competència lingüística	16
2.1.2. La competència extralingüística	17
2.1.3. La competència estratègica	19
2.2. El model holístic de la competència traductora (PACTE)	20
3. La interferència	23
3.1. La interferència en la recepció del TO	23
3.1.1. Els falsos amics	23
3.1.2. Les falses correspondències biunívokes	24
3.2. La interferència en la producció del TD: el calc indegut	25
4. La llengua i el text en la traducció	27
4.1. La definició de text	27
4.2. Els factors de la textualitat	27
4.3. Els factors de la textualitat en la traducció	29
5. La competència del traductor en la resolució de problemes ..	31
5.1. El concepte de problema	31
5.2. Els procediments de resolució de problemes	32
5.3. Els problemes de traducció	33
5.3.1. Els problemes intratextuals	35
5.3.2. Els problemes extratextuals	35
5.3.3. Els problemes intertextuals	36
6. Les estratègies de la traducció	37
6.1. Els trets distintius dels procediments estratègics en la traducció	38
6.2. Estratègies intratextuals	38

6.3. Estratègies extratextuals	39
6.4. El recorregut de la resolució d'un problema de traducció	39
Resum	42
Activitats	43
Exercicis d'autoavaluació	44
Solucionari	47
Glossari	49
Bibliografia	50

Introducció

Ja hem vist en els dos mòduls anteriors que molts dels conceptes que podem considerar crucials de la teoria de la traducció són encara polèmics. Igualment és debatuda la noció de competència del traductor. Aquesta noció engloba la suma de coneixements que ha de tenir el traductor per a dur a terme la seva tasca. Ara bé, les preguntes que es plantegen al voltant d'aquest concepte són moltes i molt variades. En aquest mòdul tractarem tres d'aquestes qüestions.

Una primera qüestió és la que fa referència al seu origen: la competència traductora és una habilitat "innata", és a dir, s'adquireix simultàniament, i de manera pràcticament involuntària amb una segona llengua? O al contrari, es tracta d'una competència específica, que requereix un aprenentatge deliberat, sigui guiat o autodidacta?

Una segona qüestió fa referència a la definició de la competència traductora. Si bé hi ha consens a considerar la competència traductora com a suma de diversos coneixements, la polèmica se centra en la definició dels seus components, és a dir, en la definició dels elements que constitueixen la suma.

Una tercera qüestió fa referència a la classe de procediments que aplica el traductor. En aquest cas, si bé hi ha consens a considerar el procés de la traducció com a procés de resolució de problemes del text i dificultats del traductor, el debat se centra en la naturalesa i tipologia dels problemes i en els procediments de resolució.

Si partim de l'evidència que quan aprenem una segona llengua també aprenem a "traduir", en aquest mòdul estudiarem en primer lloc fins a quin punt la condició de bilingüe, necessària per a la traducció, és suficient per a assegurar una competència traductora experta, i també tractarem de delimitar una i altra competències. D'altra banda, l'experiència que tots hem fet de males traduccions ens portarà a plantejar-nos si amb la competència bilingüe no s'adquireixen també certs mecanismes que obstaculitzen el procés de la traducció, i quins serien aquests mecanismes.

A continuació, estudiarem els factors o components de la competència traductora i els considerarem com els coneixements que ha d'aplicar el traductor en les diferents fases del procés de la traducció.

Finalment, estudiarem la naturalesa dels problemes de la traducció i l'aplicació de procediments per a la seva resolució.

Objectius

Aquest mòdul pretén fer conscient l'estudiant dels mecanismes psicolingüístics i dels coneixements que constitueixen la base de la competència traductora, i també del paper d'aquests mecanismes com a factors que afavoreixen o obstaculitzen el procés de la traducció. També es proposa de presentar la competència traductora com un conjunt de coneixements. En un ordre pràctic es tracta que l'estudiant conegui els procediments textuals bàsics de la traducció. En acabar l'estudi d'aquest mòdul, doncs, l'alumne hauria de poder dur a terme els processos següents:

- 1.** Conèixer els mecanismes bàsics que distingeixen el bilingüe del traductor.
- 2.** Conèixer de quina manera els mecanismes adquirits amb una segona llengua afavoreixen o obstaculitzen el procés de la traducció.
- 3.** Conèixer els principals factors de la competència traductora.
- 4.** Identificar les interferències en una traducció.
- 5.** Identificar els problemes de la traducció.
- 6.** Identificar les estratègies de la traducció.

1. Competència bilingüe i competència traductora

Ningú no posaria en dubte que el coneixement de dues llengües, la competència bilingüe, constitueix el substrat necessari de la competència traductora. Ara bé, les dificultats que experimenta un traductor novell ens fan pensar que aquesta competència no és una condició suficient. D'altra banda, les males traduccions que trobem a la vida diària, fetes per "bilingües", ens fan pensar que algunes de les dificultats que experimenta el traductor novell (i no tan novell) procedeixen precisament de certs mecanismes adquirits amb la segona llengua. A continuació, procurarem de delimitar el perfil psicolingüístic del bilingüe i esbrinar quins dels seus mecanismes potencien el procés traductor i quins l'obstaculitzen.

1.1. Què és un bilingüe?

El concepte de bilingüe sembla ben establert tant en l'àmbit quotidià com en l'àmbit especialitzat. Ara bé, si observem algunes definicions ens adonem que solen ser generals i que sovint són contradictòries.

U. Weinreich, un dels pioners en l'estudi del bilingüisme, ofereix una definició extremadament sintètica:

"S'anomena bilingüisme l'ús alternatiu de dues llengües, i les persones que el practiquen s'anomenen bilingües."

U. Weinreich (1968); trad. d'M. Presas, pàg. 1.

Aquesta definició, que sembla molt clara, no ho és tant si pensem que pot ser aplicada a un ventall molt ampli de situacions:

- Un infant de dos anys que parla (o aprèn a parlar) francès amb el seu pare i català amb la seva mare.
- Un estudiós neerlandès que dedica la seva vida a la traducció dels clàssics llatins.
- Un físic espanyol que pot entendre llibres i articles de la seva especialitat en anglès.
- Un germanista polonès que ensenya literatura alemanya a la universitat de Varsòvia.

A la llum d'aquests exemples, i molts altres que podríem trobar, la definició de Weinreich resulta vaga perquè no té en compte factors com l'edat d'adquisició d'una i altra llengua, el context d'adquisició (medi bilingüe o monolingüe, llar o escola, etc.), l'ordre d'adquisició, la situació d'ús, la preferència d'ús o el pres-

tigi social de cadascuna de les llengües. El més important, però, és que tampoc no diu res sobre el grau de domini de les habilitats lingüístiques (recepció oral i escrita, producció oral i escrita).

Potser la definició més influent del concepte ha estat la d'L. Bloomfield (1933, pàg. 55-56), que va definir el bilingüisme com el control d'una segona llengua en el mateix grau que un nadiu. Aquesta definició ha condicionat sens dubte els objectius de l'ensenyament de llengües estrangeres i el concepte de bilingüisme en general. Cal no oblidar, però, que el mateix autor, una mica més avall afegia que és molt difícil de determinar què cal entendre per domini d'una llengua en el grau de nadiu, ja que aquest és un concepte relatiu.

A partir de l'observació que situacions molt diverses comporten necessitats i actuacions lingüístiques molt diverses, s'ha introduït el concepte de complementarietat, segons el qual els bilingües adquireixen i usen les seves llengües per a propòsits diferents, en àmbits diferents i amb interlocutors diferents, com hem vist en els exemples anteriors.

Des del punt de vista dels trets psicolingüístics del traductor, no ens interessa tant el debat sobre la definició del concepte de bilingüe, ni els aspectes sociolingüístics, sinó de quina manera la qualitat de bilingüe, els mecanismes mentals que s'adquireixen amb una segona llengua, propicien o obstaculitzen el procés de la traducció.

En termes molt generals, dels estudis comparatius entre individus monolingües i individus bilingües es desprèn que l'adquisició d'una segona llengua comporta el desenvolupament de determinats trets cognitius que propicien la capacitat traductora. Així, per exemple, sembla que els individus bilingües presenten millors capacitats de pensament divergent i d'associació remota que els monolingües. Ambdues capacitats són considerades com a fonamentals per a la creativitat. A més a més, es combinarien amb una facilitat lingüística més gran, a causa que els bilingües aprenen a separar el sistema conceptual del sistema lingüístic (formes orals o gràfiques).

En termes particulars ens interessa el **resultat** del procés d'adquisició d'una segona llengua per part del traductor, és a dir, el grau de domini de les llengües A, B, i C, i encara més concretament, ens interessa el seu grau de domini segons les modalitats de traducció que practica. També ens interessin altres mecanismes o funcions que s'instauen com a resultat del procés d'adquisició d'una segona llengua, com ara l'estructura de la memòria del bilingüe i l'alternança lingüística.

Domini de llengua en grau de nadiu

Una de les reserves més importants que es poden oposar a la definició general de Bloomfield és que no tots els nadius tenen el mateix grau de domini d'una llengua, i que els diversos nivells depenen en gran mesura de l'educació rebuda i del nivell cultural.

Lectura recomanada

F. Grosjean (1982). *Life with two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

1.2. Les habilitats del bilingüe i del traductor

Si seguim la definició de Bloomfield que hem comentat en l'apartat anterior, s'associa el concepte de bilingüe amb la persona que és capaç d'**expressar-se** en dues llengües; és a dir, el concepte de bilingüe va lligat a l'ús actiu o productiu d'ambdues llengües, i implica que el domini productiu segueix al desenvolupament de les habilitats receptives.

Ara bé, a l'hora de determinar el domini de les habilitats lingüístiques que es requereix del traductor, fóra una simplificació dir que ha de tenir un bon domini de **totes** les habilitats. En el cas del traductor o de l'intèrpret és especialment evident que podem aplicar el principi de complementarietat i que podem dir que cal una "especialització" de les habilitats lingüístiques segons tres factors:

- la direcció de la traducció (directa o inversa),
- la seva modalitat (oral o escrita),
- la combinació lingüística específica (llengües A, B o C).

A la taula següent podem veure les habilitats lingüístiques que han de dominar el traductor i l'intèrpret segons aquestes variables:

	Recepció oral	Producció oral	Recepció escrita	Producció escrita
Traducció dir.			LB, LC	LA
Traducció inv.			LA	LB
Interpretació dir.	LB, LC	LA		
Interpretació inv.	LA	LB		

Taula 1. L'especialització de les habilitats lingüístiques.

1.3. La memòria bilingüe i els tipus de traductor

La segona qüestió que ens interessa quan pensem en els mecanismes lingüístics que són a la base de la traducció és l'estructura de la memòria del bilingüe. En termes elementals podem dir que la memòria lingüística consisteix bàsicament en l'associació entre un element verbal, per exemple "núvol, escriure, vatua", i un concepte o imatge mental. Així, quan escoltem o llegim un mot activem la imatge mental corresponent (procés ascendent), mentre que quan parlem o escrivim és la idea d'allò que volem expressar la que ens porta a activar el mot corresponent (procés descendent). Ara bé, què passa quan el parlant té emmagatzemades a la seva memòria més d'una llengua? La pregunta bàsica que es formulen els experts és si els bilingües tenen memòries independents

Distinció segons el grau de proximitat

Existeix una distinció habitual en la metodologia de la traducció que distingeix les llengües segons el grau de proximitat per al traductor. De més properes a menys: A, B i C. Un traductor bilingüe pot tenir, per tant, més d'una llengua A.

Vegeu també

D'altra banda, com veurem els apartats 4, 5 i 6, aquestes habilitats s'han de manifestar com a habilitats comunicatives en la recepció i producció de textos.

Exemple

Aquesta classificació de Weinreich ha estat posada en dubte posteriorment, en el sentit que més que parlar de tipus de bilingüe caldria parlar de tendències dels bilingües a l'hora de fer servir els seus sistemes lingüístics.

per a cadascuna de les llengües o si les seves memòries són interdependents. Weinreich (1968) va postular l'existència de tres tipus de bilingües segons la relació entre els sistemes conceptuals i els codis lingüístics:

- El bilingüe "compost" és el que té una sola imatge mental per als signes verbals d'ambdues llengües.
- El bilingüe "coordinat" és el que associa els elements verbals de cadascuna de les llengües amb sistemes d'imatges mentals diferents.
- El bilingüe "subordinat" és el que associa un element verbal d'una llengua amb un element verbal d'una altra, i aquest, al seu torn, amb una imatge mental.

D'aquests tres tipus, se sol considerar que el bilingüe "ideal" és el compost, ja que té els seus dos sistemes lingüístics perfectament integrats mitjançant un únic sistema conceptual.

Els tres tipus de bilingüe es poden representar esquemàticament de la manera següent:

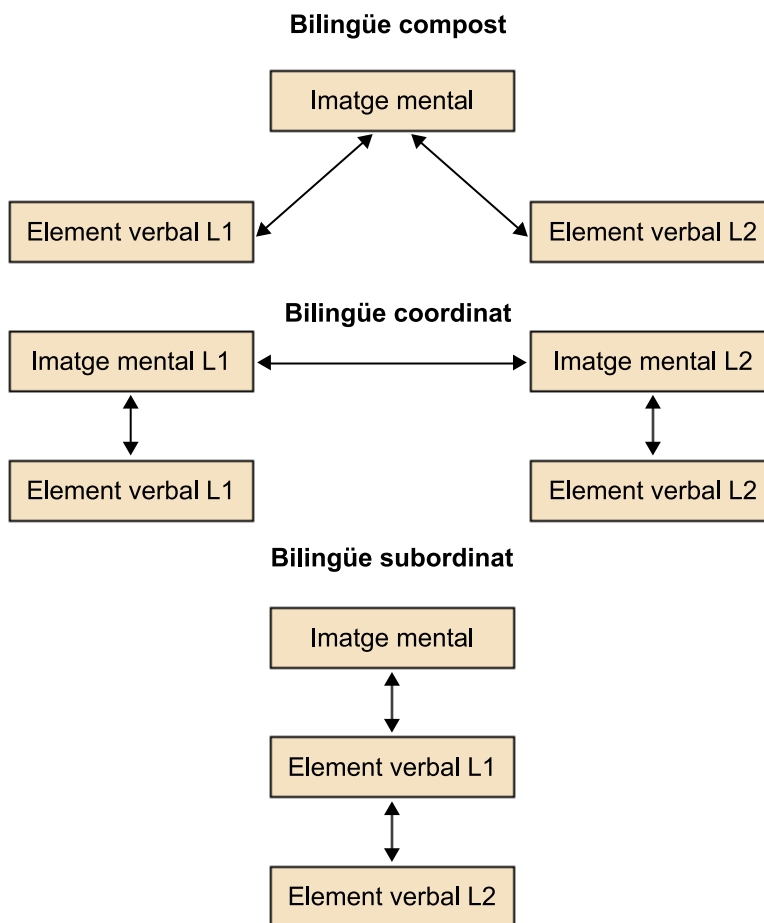

Figura 1. Els tipus de bilingüe.

Atès que podem considerar la traducció com un procés de comprensió d'un text (activació del sistema conceptual) seguit d'un procés de producció (activació d'un codi lingüístic diferent), l'estructura de la memòria lingüística del traductor és determinant per al resultat de la traducció. La tipologia de bilingües de Weinreich ens ajuda a il·lustrar el paper dels elements verbals i dels corresponents sistemes conceptuals en el procés de la traducció i ens permet de definir quatre tipus de traductors segons l'estructura de la seva memòria i el desenvolupament dels seus processos de recepció en una llengua i producció en l'altra:

1) El **traductor associatiu** assigna elements lèxics o estructures sintàctiques d'una llengua a elements lèxics o estructures sintàctiques de l'altra; atès que en aquest procés no hi intervenen els continguts conceptuals, no podem dir tan sols que es tracti d'un vertader procés de comprensió; en altres paraules, en aquest cas el traductor tradueix "com un lloro":

Figura 2. El traductor associatiu.

Portat a un extrem caricaturesc, el traductor associatiu traduiria l'expressió "fer figa" (cat.) per "hacer higo" (cast.).

2) El **traductor subordinat** associa el seu repertori conceptual amb una sola de les seves llengües; d'aquesta manera, en el seu procés de recepció assigna elements lingüístics d'una llengua a elements lingüístics d'una altra, i finalment associa aquests últims amb el seu sistema conceptual. En aquest cas podem dir que la traducció és prèvia a la comprensió, és a dir, que hom "tradueix" per a comprendre i no comprèn per a traduir:

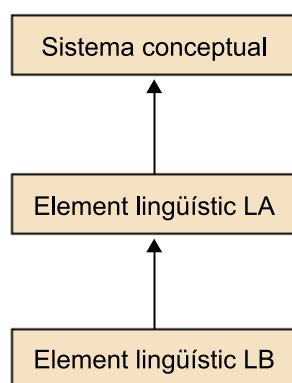

Figura 3. El traductor subordinat.

El resultat d'aquest procés és la suplantació d'elements culturals de la llengua B pels elements culturals de la llengua A, com en el cas del traductor compost, que veurem tot seguit.

3) El **traductor compost** associa els elements lingüístics d'una llengua amb un sol sistema conceptual, a partir del qual activa els elements lingüístics de l'altra llengua.

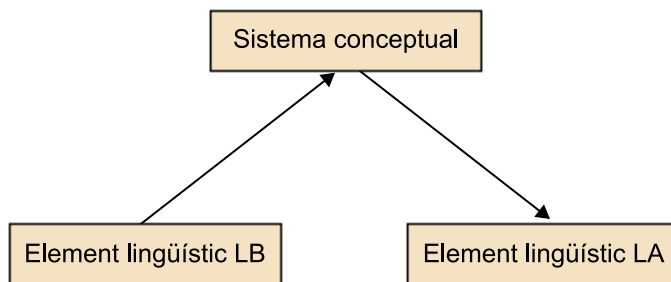

Figura 4. El traductor compost.

En aquest cas podem dir que el procés de comprensió-producció és confús, perquè el sistema conceptual no s'assigna clarament a cap de les dues llengües, si bé sol correspondre al sistema conceptual de la llengua A. Així, doncs, aquest traductor corre el perill, entre altres, de no tenir en compte les diferències conceptuals i culturals.

Una anècdota pot il·lustrar aquesta qüestió

En una tertúlia radiofònica en què es debatia sobre el conflicte que pot representar per als polítics amb càrrecs electes, com diputats o regidors, haver de votar segons l'imperatiu del partit, un dels tertulians va evocar W. E. Gladstone, una de les figures polítiques més importants de l'Anglaterra del segle XIX, i en va citar una frase: "Vota amb el teu partit com un cavaller, o segons la teva consciència com un aventurer". El tertulià, un polític, que havia citat la frase, es va adonar de seguida que s'havia ficat en un embolic. De seguida va dir que ell no hi estava d'acord, però...; un altre va preguntar si això volia dir que els polítics no tenen consciència...; un altre va dir que entenia que Gladstone veia l'aventurer com un personatge positiu, i el cavaller com a negatiu, aleshores els seus companys de tertúlia encara ho van entendre menys... A partir d'aquí es va desenvolupar un llarg debat que els tertulians es podien haver estalviat, si s'haguessin adonat que el qui havia introduït la citació havia assimilat el concepte de *gentleman* al qual es referia sens dubte Gladstone, amb "cavaller" o "caballero", i, per tant, amb persona honorable. Ara bé, un *gentleman*, com a exemplar de la cultura britànica, és algú que sobretot "sap guardar les formes", mentre que en la cultura catalana al 'cavaller' se li suposa una honorabilitat.

4) El **traductor coordinat** associa elements lèxics d'una llengua amb el corresponent sistema conceptual i aquest, al seu torn, amb el sistema conceptual de la segona llengua, a partir del qual activa el repertori lingüístic corresponent:

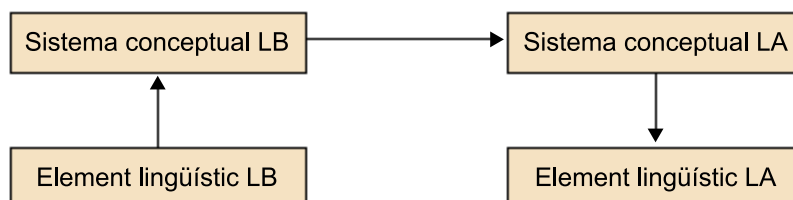

Figura 5. El traductor coordinat.

En aquest cas el traductor es manté conscient de les diferències entre els sistemes lingüístics i conceptuals. Com hem vist en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció", i com es desprèn de l'exemple que acabem de veure, aquest és un aspecte essencial si tenim en compte que en la traducció entren

en contacte cultures diferents, que assignen valors diferents als objectes. Com veurem en l'apartat 3, la doble memòria bilingüe ajuda a evitar les interferències lingüístiques i conceptuals que donen lloc a errors de traducció.

1.4. L'alternança lingüística en el bilingüe i en el traductor

S'entén per alternança lingüística l'ús alternatiu de dos codis lingüístics en una proposició o en el curs d'una conversa.

A tall d'exemple transcrivim uns passatges d'una carta dirigida al director d'un diari barceloní, i que es titulava "¿«Seny» dónde estás?":

"[...]¿Qué queda de nuestras idílicas playas?, ¿qué queda de nuestro verde y frondoso Vallès, que como decía el famoso poeta vallesano «com el Vallès no hi ha res»? [...] Resulta un tanto paradójico que la Generalitat, que siempre hemos respetado como «cap i casal» velador de nuestra identidad, no vete a los especuladores que entre una y otra cosa acabarán destruyéndonosla [...]."

Considerem també aquest exemple extret de l'article d'un col·laborador del diari *Avui*:

"[...] A la casa de Gran Hermano, quan els ànims s'escalfen i s'ensuma la tensió, o quan els concursants senten de lluny els insults que els envien els excursionistes de la Sierra, una mà oculta punxa música *heavy*, per facilitar la descàrrega d'adrenalina, o alguna cançó dedicada a calmar els alterats ànims que provoca una tancada d'aquesta magnitud. Pels altaveus de la casa han sonat boleros, la banda sonora d'*El rei lleó* [...] i cançons dures de *Metallica*, que acompanyen amb senzilles coreografies abans de treure's les lleganyes. Però al marge d'aquest *juke-box* eventual, [...]."

J. M. Hernández Ripoll (2000, 31 de maig). "No serem moguts". *Avui* (pàg. 20; negretes i cursives de l'autor).

Molts autors interpreten l'alternança lingüística com un símptoma negatiu que, igual que la interferència, seria un senyal que indicaria que el parlant no és capaç de separar els seus codis lingüístics, o que no té prou domini d'una de les llengües i necessita recórrer a l'altra.

Altres autors diferencien la interferència i l'alternança lingüística pels mecanismes mentals implicats en ambdós fenòmens: mentre que la interferència seria involuntària i inconscient, l'alternança lingüística seria voluntària i conscient, però, a més a més, es produiria en situacions rellevants per al parlant i els seus interlocutors. En el cas dels nostres dos exemples, podem pensar que l'autor o autora de la carta no hauria emprat les expressions "seny", "com el Vallès no hi ha res", o "cap i casal" en una carta a un mitjà de comunicació francès, per exemple; d'altra banda, hem de pensar que el col·laborador del diari *Avui* no ha emprat "Sierra", "*heavy*" o "*juke-box*" per equivocació, sinó deliberadament.

La idea que el mecanisme de l'alternança lingüística s'usa de manera deliberada i conscient ens permet d'entendre'l com el mecanisme psicolingüístic bàsic de la traducció. En efecte, el traductor alterna conscientment i voluntàriament les dues llengües, però amb dos trets específics:

Una definició problemàtica

Aquesta definició planteja, al seu torn, el problema de la distinció entre alternança lingüística i manlleu o calc. Autors com Appel i Muysken (1996) defineixen l'alternança lingüística com un fenomen individual, mentre que el manlleu i el calc serien fenòmens socials. Amb tot, els mateixos autors fan notar que les fronteres entre ambdós tipus de fenòmens són difuses.

- L'alternança lingüística va acompanyada d'una alternança d'habilitats, ja que el traductor essencialment comprèn en una llengua i s'expressa en l'altra.
- La capacitat d'alternança lingüística experimenta un canvi qualitatiu: la capacitat d'expressió en la llengua terminal no es limita a una sola opció, sinó que el traductor produeix diverses solucions entre les quals selecciona la més adient per al context.

La condició de bilingüe és la base de la competència traductora en la mesura que amb una segona llengua adquirim unes habilitats lingüístiques, reestructurem la nostra memòria i adquirim el mecanisme de l'alternança lingüística. Ara bé, la condició de bilingüe no és suficient per a dur a terme tots els processos mentals implicats en la traducció; és per això que distingim entre traductor novell i traductor expert.

2. La competència traductora

Com hem vist en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció", un dels actuals paradigmes de la traducció s'ocupa del procés mental del traductor i dels coneixements que ha de tenir per a dur a terme aquest procés. Com a resultat d'aquests estudis s'obtenen models del procés de la traducció i models de la competència traductora. En el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció" ens hem ocupat del procés de la traducció, i en aquest apartat ens ocuparem de la competència traductora.

El concepte de competència traductora ha estat introduït en la teoria de la traducció per analogia amb el concepte de competència lingüística. És sabut que N. Chomsky (1970) defineix la competència lingüística com el coneixement que el parlant-oient té de la seva llengua, i que contraposa aquesta noció a la d'actuació, és a dir, a l'ús del llenguatge en situacions reals. Al seu torn, la competència traductora es pot definir com els coneixements necessaris per a poder dur a terme el procés de la traducció. Atès que, com hem vist, el procés de la traducció comprèn nombroses operacions mentals, en la teoria de la traducció, més que la definició pròpiament del concepte, interessa determinar els components d'aquest coneixement. D'aquesta manera, s'arriba a diversos models componencials de la competència traductora, és a dir, models que entenen aquesta competència com a constituïda per subcompetències.

2.1. Les competències bàsiques: lingüística, extralingüística i estratègica

En general hi ha el consens de tenir en compte tres bases de coneixements o competències essencials que interactuen per a dur a terme els processos mentals principals que implica la traducció:

- competència lingüística,
- competència extralingüística,
- competència metodològica.

A partir d'un exemple concret estudiarem aquesta interacció.

Activitat 1

Llegiu atentament el passatge següent extret d'un manual de farmacologia, concretament del capítol titulat "Aminas simpaticomimètics":

"B) *No catecolaminas*. Son aminas simpaticomimètics que no poseen en su molécula el núcleo catecol. Incluyen dos amplios subgrupos: 1) derivados de feniletilamina (fenilefrina, metoxamina, metaraminol, tiramina, paredrina e isoxuprina, entre otras), y 2) derivados de fenilisopropilamina (efedrina, anfetamina, metilamfetamina y mefentermina, entre otras) (tabla III).

La competència comunicativa

El paral·lelisme entre competència lingüística i competència traductora no acaba aquí, atès que nombrosos autors s'han ocupat de definir els components de la competència lingüística. Així, ultra les habilitats de recepció i producció, alguns autors, sobretot del camp de la didàctica de llengües estrangeres, prefereixen parlar de competència comunicativa.

Lectura recomanada

H. Byrnes, M. Canale (ed.) (1987). *Defining and Developing Proficiency: Guidelines, Implementations and Concepts*. Lincolnwood: National Textbook Company.

Relación estructura-actividad. Mediante el estudio del grupo feniletilamina se han podido delimitar las relaciones estructura-actividad que aparecen a continuación:

a) La presencia del grupo catecol y de un hidroxilo en posición beta en la cadena lateral es necesaria para una buena actividad de tipo alfa y beta.

b) La sustitución de un átomo de hidrógeno, en el nitrógeno amínico de la cadena lateral, por grupos alquílicos, hace disminuir la actividad alfa estimulante e incrementa la actividad beta. Este incremento está relacionado con la longitud de la cadena. Así se explica que la noradrenalina, no sustituida, ejerza una acción predominante alfa; la adrenalina, con un grupo metilo en el nitrógeno amínico, posea ambos tipos de actividad, alfa y beta, y que la isopropilnoradrenalina, que incluye un grupo isopropílico, tenga únicamente actividad beta."

B. Lorenzo-Velázquez (1976). *Farmacología y su proyección a la Clínica* (13a. ed., pàg. 155). Madrid: Oteo.

Ara us proposem un petit experiment:

Imagineu que una editorial catalana, que us vol encarregar la traducció de tot el llibre, us ha donat aquest fragment i us ha demanat que el traduïu a tall de prova. Així, doncs, abans de continuar endavant, mireu de traduir aquest text al català sense consultar diccionaris, és a dir, aplicant únicament els vostres coneixements lingüístics.

2.1.1. La competència lingüística

Si heu fet l'experiment que us hem proposat, és probable que a partir dels vostres coneixements de la llengua original hàgiu arribat a les conclusions següents:

- Que es tracta d'un text clarament estructurat en apartats i subapartats (com correspon a un manual universitari) i que l'estructura sintàctica de les oracions també és clara.
- Que fa servir amb profusió lèxic que heu identificat com a especialitzat a primer cop d'ull ("catecolaminas", "metaraminol", etc.), però sobretot que fa un ús específic del lèxic estàndard ("relación estructura-actividad", "grupo catecol", "actividad alfa estimulante", etc.).
- També és probable que si apliqueu els vostres coneixements de la llengua de destinació, però també de la relació entre les dues llengües, hàgiu arribat a les conclusions següents:
 - Que esteu en disposició de produir un text que segueixi una estructura similar, és a dir, que respongui als requeriments d'un manual universitari.
 - Que sabeu que "nitrógeno" es diu "nitrogen", que "átomo" es diu "àtom", i que, probablement, "feniletilamina" es diu en català "feniletilamina", etc.
 - Que no esteu segurs que "relación estructura-actividad" es digui "relació estructura-activitat", que "grupo catecol" es digui "grup catecol", o que "actividad alfa estimulante" es digui "activitat alfa estimulant", etc.
 - Que l'apartat *b* us ha costat més de traduir, a causa de la complexitat dels processos i relacions que s'hi descriuen.

Una aplicació inconscient

En el procés de la traducció apliquem els coneixements lingüístics de manera inconscient en l'anàlisi del TO i la producció del TD.

Si resumim, probablement us heu adonat que la vostra competència lingüística és insuficient per a dur a terme aquesta traducció, i que us cal recórrer a altres tipus de coneixements; concretament, us heu adonat que per a traduir aquest text us cal un cert coneixement de la matèria.

2.1.2. La competència extralingüística

A continuació, us proposem un segon experiment:

Activitat 2

Llegiu atentament el passatge següent extret d'una introducció a la pragmàtica, i com en el cas del text de l'activitat 1, mireu de traduir-lo al català:

"3. Significado e interpretación

El *significado* (o contenido semántico) es la información codificada de la expresión lingüística. Se trata, por tanto, de un significado determinado por las reglas internas del propio sistema lingüístico. Como sabemos, las lenguas –consideradas como códigos– establecen relaciones constantes entre representaciones fonológicas (los significantes) y representaciones semánticas (los significados). La correlación es, pues, diádica, y puede expresarse con la fórmula *¿Qué significa X?*, que conecta una expresión lingüística (*X*) con un contenido semántico (*qué*). En este sentido, resulta evidente que es la gramática la que debe dar cuenta del significado.

La *interpretación*, en cambio, pone ya en juego los mecanismos pragmáticos. Puede definirse como una función entre el significado (o contenido semántico) codificado en la expresión lingüística utilizada, de un lado, y la información pragmática con que cuenta el destinatario (con todos sus conocimientos, creencias, hipótesis sobre su interlocutor, etc.), del otro. Puesto que sabemos que una misma secuencia lingüística –digamos, una misma oración– puede utilizarse con propósitos discursivos distintos, habrá que buscar la diferencia precisamente en lo que separa una realización particular de otra, es decir, en los elementos que configuran cada situación comunicativa. [...]

M.V. Escandell Vidal(1993). *Introducción a la pragmática* (pàg. 44-45). Barcelona: Anthropos, en coedició amb la Universidad Nacional de Educación a Distancia.

Si heu fet l'experiment, és probable que després de la lectura del text de l'activitat 2 hàgiu arribat a unes conclusions semblants a les que heu arribat després de la lectura del text de l'activitat 1:

- Que es tracta d'un text redactat amb claredat (com correspon a un manual introductor) i que l'estructura sintàctica de les oracions té un cert grau de complexitat.
- Que fa servir amb profusió lèxic que heu identificat com a especialitzat ("significado", "significantes", etc.), que es fa servir sobretot en col·locacions en les quals també es fa un ús específic de vocables de la llengua corrent ("representaciones fonológicas", "representaciones semánticas", "información pragmática", etc.).

També, com en el cas del text de l'activitat 1, és probable que si apliqueu els vostres coneixements de la llengua de destinació, però també de la relació entre les dues llengües, hàgiu arribat a les conclusions següents:

- Que esteu en disposició de produir un text que segueixi una estructura similar, és a dir, que respongui als requeriments d'un manual introductor.
- Que sabeu que "significado" es diu "significat", que "significante" es diu "significant", etc.

Però a diferència del que passava amb el text de l'activitat 1, és molt probable que hàgiu "entès" les relacions i processos que es descriuen en el text de l'activitat 2.

Què és el que fa diferents els processos de comprensió i traducció del text de l'activitat 1 i del text de l'activitat 2? La diferència rau en el fet que per a entendre i traduir el text de l'activitat 2 heu recorregut als vostres coneixements de la matèria, o coneixements extralingüístics.

En aquest punt segurament heu pogut experimentar el que havíem expressat com a conceptes teòrics quan, en relació amb les modalitats de la traducció, ens referíem a la necessitat que el traductor conegui la matèria que tradueix.

Ara bé, el concepte de "coneixements extralingüístics" no es limita als coneixements de la matèria, sinó que abasta allò que es coneix com a "coneixement del món" o "coneixement enciclopèdic". En aquest terme recollim el saber que un individu té dels fenòmens que l'envolten i de les seves relacions. Els continguts d'aquest "coneixement del món" varien d'un individu a un altre, i en gran mesura estan marcats per l'experiència personal i per la cultura. Com veurem, els coneixements culturals són especialment importants per al traductor.

Els coneixements culturals

Si pensem, per exemple, en *oreneta*, és evident que el mot suscita associacions ben diferents a un ornitòleg i a un enginyer. Ara bé, és possible que l'enginyer sàpiga que l'oreneta és una au migratòria i que l'associï amb l'arribada del bon temps. També és possible que l'un i l'altre, si s'han educat en un ambient castellanoparlant, associïn l'oreneta amb la coneguda *Rima* de Bécquer, "Volverán las oscuras golondrinas...", mentre que si s'han educat en l'àmbit de la cultura catalana puguin associar l'oreneta amb alguns pintors i cartellistes del noucentisme. D'altra banda, si l'enginyer s'ha criat a ciutat és possible que no sàpiga distingir una oreneta d'un falciot, cosa que segurament no li passaria si s'hagués criat a pagès...

Si tornem al coneixement de la matèria, especialment important en la traducció especialitzada (però no sols en la traducció especialitzada, com hem vist en el mòdul "Aspectes de la pràctica de la traducció" amb l'exemple de *Moby Dick*), queda la pregunta de fins a quin punt el traductor ha de ser expert en la matèria.

Una altra aplicació inconscient

Com en el cas dels coneixements lingüístics, moltes vegades el recurs als coneixements extralingüístics és inconscient.

Vegeu també

Vegeu les diverses modalitats de traducció en el mòdul "Aspectes generals de la pràctica de la traducció" d'aquesta assignatura.

Vegeu també

Vegeu les diverses modalitats de traducció en el mòdul "Metodologia de la traducció" d'aquesta assignatura.

Il·lustra aquest punt la intervenció d'Enrique Alcaraz, quan afirmava:

"Recuerdo que en el curso de uno de los seminarios uno de los traductores me preguntó: «En su opinión, ¿el traductor de inglés jurídico debe ser un jurista especializado en traducción o un traductor con suficiente base jurídica?». Él era jurista, yo no soy jurista, y también sabía yo que la mitad de los participantes en el seminario eran especialistas de formación básica en traducción, y la otra de especialistas de formación básica en Derecho. Para evitar que aquello fuera una trampa saducea, y con el fin de no molestar a la mitad de la audiencia, le contesté de una forma similar a la respuesta que di a un periodista de *El País* cuando me preguntó si, en mi opinión, eran mejores los profesores nativos o no nativos para aprender inglés. Mi respuesta fue muy clara: "Con tal de que sean buenos profesores, los dos valen". En lo que se refiere a la traducción jurídica, con tal de que sean buenos traductores, los dos valen.

Enrique Alcaraz, "El jurista como traductor y el traductor como jurista", *12 Lliçons inau­gurals de Traducció i Interpretació a la Universitat Pompeu Fabra* (2000)

La resposta a aquesta pregunta només pot ser individual. És en gran mesura el mateix traductor el que decideix fins a quin punt li cal adquirir coneixements d'una matèria determinada per a poder entendre un text que ha de traduir. Per a prendre aquesta decisió, quins coneixements ha d'adquirir i com, ha de recórrer, però, a una altra competència, la que anomenem competència estratègica.

2.1.3. La competència estratègica

Del que hem vist fins aquí es desprèn que la competència estratègica té un paper compensatori important de les mancances de les altres dues competències. Ara bé, aquest paper no és l'únic. Atès que hem dit que les competències lingüística i extralingüística interactuen, la competència estratègica controla aquesta interacció, i, per tant, tot el procés de la traducció. Podem concretar aquest doble paper de la competència estratègica en les funcions següents:

- Control dels processos de comprensió del TO, constitució del projecte de text de destinació (PTD) i producció del TD, en els quals necessàriament interactuen la competència lingüística i la competència extralingüística.
- Identificació i definició de problemes i dificultats, és a dir, establiment de la causa dels problemes i les dificultats i de la solució idònia.
- Resolució dels problemes, és a dir, cerca i aplicació de procediments per a resoldre'ls i avaluació de les solucions aplicades.

Així, per exemple, per a traduir el text de l'activitat 1 hauríem de determinar fins a quin punt les nostres dificultats per a dur a terme la traducció es deuen a desconeixement lingüístic o desconeixement de la matèria; a partir d'aquí, determinariem quina mena de coneixements hem d'adquirir i quines fonts hem de consultar per a adquirir-los.

Podem dir, doncs, que la competència estratègica és la competència específica del traductor expert i que és una competència independent de les altres. És a dir, és una competència que no s'adquireix de manera automàtica amb una segona llengua ni amb qualsevol altre coneixement expert. Per a dir-ho en termes elementals, ni el domini "nadiu" d'una segona llengua, ni una llicenciatura en farmacologia fan un traductor, sinó la manera específica de dur a terme una tasca de traducció. D'altra banda, el desenvolupament de la competència estratègica no es deriva del desenvolupament dels coneixements lingüístics o els coneixements extralingüístics, sinó que segueix el seu propi desenvolupament.

La diversitat de coneixements, lingüístics i extralingüístics, que cal aplicar en el procés de la traducció requereix el desenvolupament d'una competència específica que anomenem competència estratègica, i que controla la interacció de les altres dues competències, a més de la resolució de problemes específics, com veurem en els apartats 5 i 6.

2.2. El model holístic de la competència traductora (PACTE)

Si bé com hem dit més amunt hi ha consens a reduir les competències traductores bàsiques a la competència lingüística, l'extralingüística i l'estratègica, cal tenir en compte que la competència traductora és més complexa i que està formada per altres tipus més detallats.

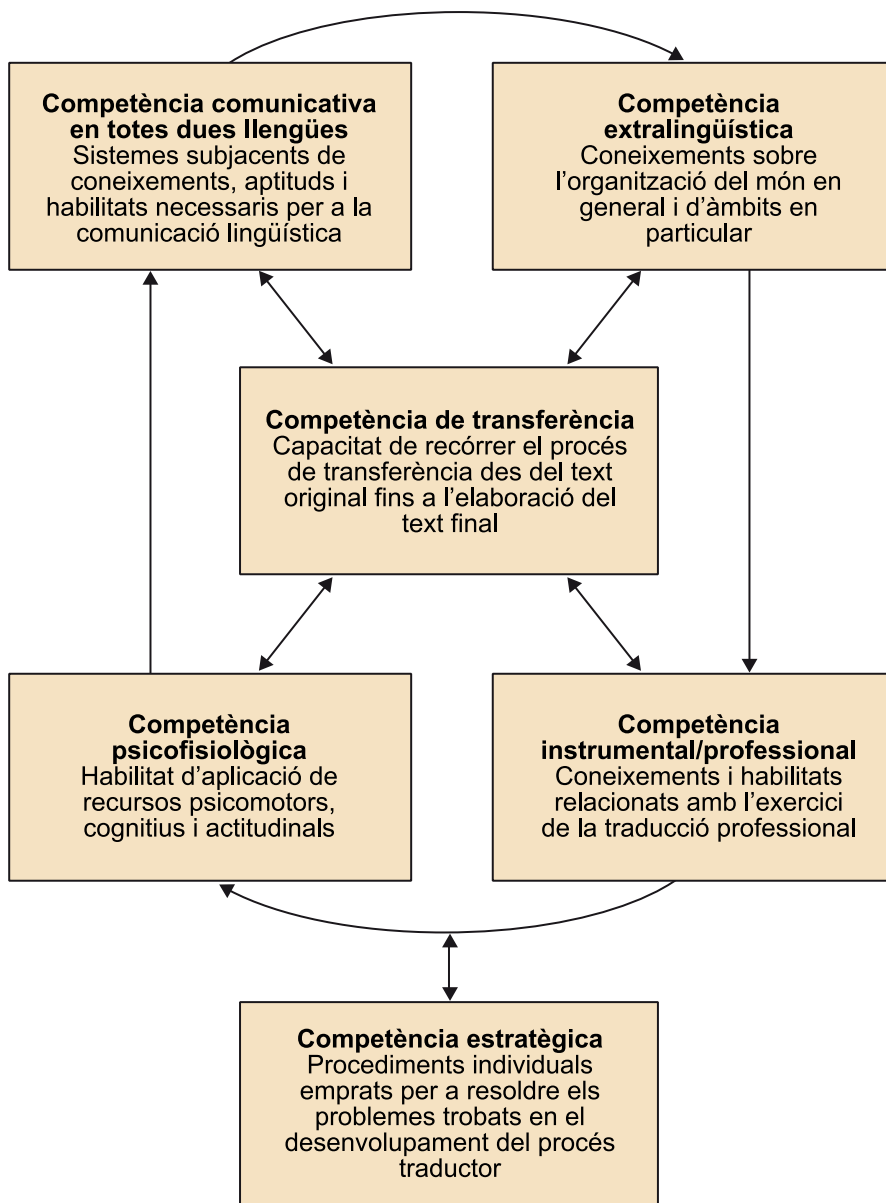
El grup de recerca PACTE (1998) proposa un model holístic i dinàmic de la competència traductora i la seva adquisició. Per explicar aquest model PACTE parteix de quatre supòsits:

- 1) La competència traductora és el sistema subjacent de coneixements, habilitats i aptituds necessaris per traduir.
- 2) La competència traductora és qualitativament diferent de la competència bilingüe.
- 3) La competència traductora, com tot coneixement expert, té components declaratius i operatius, tot i que és un coneixement bàsicament operatiu.
- 4) La competència traductora està formada per un conjunt de subcompetències en el qual existeixen relacions, jerarquies i variacions.

En la jerarquia de subcompetències, el lloc més destacat l'ocupa la competència de transferència, que integra totes les altres. No cal dir que l'actualització de la competència traductora està sotmesa a variació, segons el tipus de traducció (directa o inversa), les combinacions lingüístiques que es posen en relació, la matèria que es tradueix, el grau d'experiència del traductor, el context de la traducció i, òbviament, l'encàrrec de traducció.

Competència traductora

Sistemes subjacents de coneixements, aptituds i habilitats necessaris per a traduir

Adaptada de: PACTE, "La competencia traductora y su adquisición (accessible en línea), *Quaderns. Revista de traducció* (núm. 6, 2001).

D'acord amb aquest model, la competència traductora és un sistema format per sis competències:

- La competència comunicativa
- La competència extralingüística
- La competència professional i instrumental

Lectura recomanada

Podeu llegir la descripció completa del model de competència traductora que proposa PACTE dins l'obra següent:

PACTE (2006). "La competencia traductora y su adquisición" (accessible en línea). *Quaderns. Revista de traducció* (núm. 6, 2001).

- La competència de transferència
- La competència estratègica
- La competència psicofisiològica

En aquest sistema, les competències estan relacionades, mantenen una posició jeràrquica i hi té un paper destacat la competència de transferència.

3. La interferència

De la mateixa manera que amb una segona llengua s'adquireixen unes habilitats i uns mecanismes que constitueixen el substrat necessari de la competència traductora, també s'adquireix el mecanisme de la interferència que obstaculitza el processament lingüístic de la traducció.

U. Weinreich caracteritza la interferència com un fenomen associat al bilingüisme i la defineix, en la seva dimensió individual, com la desviació de les normes d'una llengua per influència d'una altra (1968, pàg. 1). Aquesta aproximació i d'altres vinculen la interferència amb la producció lingüística, no tant amb la recepció, i per norma general assumeixen que és la **llengua materna**, com a llengua dominant, la que interfereix en l'ús de les segones llengües.

En el procés de la traducció, la interferència, és a dir la desviació de les normes de l'LD per influència de la LO, és un mecanisme que afecta de manera molt especial els traductors novells, però també els traductors experimentats, i que presenta uns trets específics:

- La interferència no es dona únicament en el procés de la producció del TD, sinó també en el procés de recepció del TO, si bé l'error es manifesta com a desviació de la norma en el TD.
- La llengua dominant en la traducció és l'LO, i per això, tret del cas dels falsos amics, és la que interfereix amb l'LD, fins i tot en el cas que l'LO sigui una llengua estrangera, i l'LD la llengua materna.

3.1. La interferència en la recepció del TO

El primer tret distintiu que hem assenyalat és que la interferència afecta la recepció del TO, si bé es manifesta com a error en el TD. Podem distingir dos tipus d'incorrecció en la recepció del TO, que donen lloc a dos tipus d'error:

- els falsos amics
- les falses correspondències biuníviques.

3.1.1. Els falsos amics

Els *falsos amics*, o parònims interlingüístics, són els mots que en dues llengües tenen formes gràfiques i/o fonològiques semblants però significats diferents. Aquests "falsos amics" ens juguen males passades no sols en la traducció inversa, quan produïm un text en la llengua estrangera, sinó també en la traducció directa, quan produïm un text en la llengua materna. Un dels exemples més

Els errors per interferència

La interferència és un dels fenòmens més estudiats en la teoria de la traducció, i fins i tot podem entendre els procediments que proposen les estilístiques comparades com un intent de prevenir els errors per interferència.

Lectura recomanada

W. F. Mackay (1970). "The description of bilingualism". A: J. A. Fishman (ed.). *Readings in the Sociology of Language* (pàg. 554-584). L'Haia: Mouton.

coneguts d'aquest fenomen és la traducció del títol del llibre de l'escriptora anglesa Jane Austen *Sense and Sensibility* pel castellà *Sentido y sensibilidad*. Aquest títol no té gaire "sentit" si recordem que l'autora pretenia caracteritzar les personalitats de dues germanes (diem d'una persona que té sensibilitat, però no que té sentit), de manera que una traducció més acostada seria *Sensatez y sensibilidad*. A errors semblants de comprensió ens poden portar per exemple *argument* (angl.), que no vol dir "argument" sinó "discussió", o *irritieren* (al.), que no vol dir "irritar" sinó "desconcertar". Així, doncs, ens podem preguntar com és possible que, atesa la "distància" semàntica entre "sentido" i "sensatez", entre "argument" i "discussió" o entre "irritar" i "desconcertar", algú pugui traduir l'un per l'altre.

Considerem els exemples següents de falsos amics de l'alemany:

1)

"A més a més de nombroses mostres d'arquitectura gòtica, tant religiosa com profana, a Colònia trobem importants edificis romànics..."

L'alemany *Profan* – vol dir, en general, "no religiós". En català, parlem de "música profana" o de "teatre profà" per oposició a "música religiosa" o "teatre religiós"; ara bé, normalment parlem d'"arquitectura civil", no d'"arquitectura profana", per oposició a l'"arquitectura religiosa".

2)

"Tot i que en la majoria dels països pobres es propaga la planificació familiar, la taxa de natalitat no s'ha reduït."

En aquest cas el lector es pregunta necessàriament: com pot ser que si es "propaga" la planificació familiar no baixi la natalitat?

El problema, en aquest cas, no rau en els mètodes de planificació familiar sinó en la competència del traductor: l'alemany "propagieren" vol dir "fer propaganda" o "predicar", és a dir, el pas previ a "difondre's" o "implantar-se".

En tots aquests casos l'error està motivat certament per una semblança gràfica, derivada d'un tronc etimològic comú, i moltes vegades concorre també un cert "parentiu" en el significat. Ara bé, la causa directa de l'error és que el procés de comprensió no ha estat dut a terme correctament: el traductor, induït per aquesta semblança, ha fet suspensió dels seus coneixements extralingüístics i ha fet cas omís del context. És a dir, que ens trobem davant un cas de traductor associatiu, subordinat o compost.

3.1.2. Les falses correspondències biunívokes

La falsa correspondència biunívoca es produeix en el cas de mots polisèmics en l'LO, precisament per ignorància d'aquest caràcter polisèmic. Vegem dos exemples, també de l'alemany:

"La igualtat de segon grau es resol de la mateixa manera en anglès que en francès o en alemany".

En aquest cas la font de l'error és la polisèmia del mot "Gleichung" que vol dir "igualtat", però també "equació". Aquí es fa referència, precisament, a l'"equació de segon grau".

2)

"Molts fills de pares alemanys visiten els col·legis alemanys estesos per tot el món".

El verb "besuchen" vol dir "visitar", però en relació amb "escola", "universitat", "curs", etc. vol dir "assistir a" o "anar". És a dir, que els fills de pares alemanys "van" o "assisteixen" als col·legis alemanys, no es limiten a "fer-hi una visita".

Davant d'aquests exemples, extrets de treballs de traductors novells però que traduïen a la seva llengua materna, no resulta exagerat dir que el TO exerceix una mena de poder hipnòtic, que fa que el traductor potser "s'estranyi" davant del que aparentment diu el TO, però no sigui capaç de corregir-se. És a dir, una vegada més, el traductor fa suspensió dels seus coneixements lingüístics i extralingüístics; gairebé diríem que fa suspensió del seu sentit comú.

Notem també que la diferència entre els falsos amics i les falses correspondències biunívokes és que en el primer cas tenim una interferència del sentit de la llengua materna en la comprensió de la llengua estrangera; en el segon cas, allò que interfereix en la comprensió és allò que el traductor considera erròniament l'únic sentit del mot en la llengua estrangera.

3.2. La interferència en la producció del TD: el calc indegut

Des d'un punt de vista psicolingüístic potser resulta més plausible la interferència de l'LO sobre l'LD en la traducció inversa. Ara bé, la interferència es dona també en la traducció directa, i en aquest cas, sorprenentment, és la llengua estrangera la que interfereix amb la producció de la llengua materna. El calc indegut afecta normalment la sintaxi del TD i consisteix a reproduir estructures sintàctiques, per exemple, l'ordre dels elements, o estructures cohesives en general, del TO en el TD, i dona lloc a estructures estranyes o, fins i tot, errònies en l'LD.

Considerem els exemples següents:

1)

"Pedro Huarte és espanyol, té 75 anys i des de fa 35 anys viu a Alemanya. Ell va venir al nostre país a treballar, però després de jubilar-se es va quedar. Ell és un dels milers de treballadors estrangers de la primera generació."

En aquest exemple, traduït de l'alemany, trobem d'una banda que es repeteix el mot "anys", que la segona vegada podia haver estat substituït per un pronom: ...té 75 anys i en fa 35 que...; d'altra banda, en català el subjecte de l'oració si és el mateix de l'oració anterior.

2)

"Conferencia con motivo de la exposición de J. Beuys "Defensa de la Naturaleza" del Dr. Veit Loers, director de la galería Museum Fridericianum, Kassel, sobre el tema: "Desde la bomba de miel hasta las 7000 encinas".

En aquest cas, el lector ha de fer un vertader esforç per a esbrinar:

- que s'ha organitzat una exposició de J. Beuys que es titula "Defensa de la Naturaleza",
- que amb motiu d'aquesta exposició, el Dr. Veit Loers, director de la galería Museum Fridericianum de Kassel, pronuncia una conferència amb el títol "Desde la bomba de miel hasta las 7.000 encinas".

Podem atribuir aquests fenòmens d'interferència a un defecte del procés de producció: el traductor, induït per l'estructura del TO, ha fet suspensió dels seus coneixements de la llengua materna.

Però hi ha un aspecte que és encara més important: situats en un text, aquests errors que poden semblar anecdòtics, i fins i tot còmics, poden arribar a afectar greument la comunicació, i, per tant, la funció principal de la traducció. Sobretot són indicatius que el traductor ha processat el text paraula per paraula, o oració per oració, i no en la seva globalitat. De retop, constitueixen la millor demostració que per a obtenir una traducció és imprescindible l'anàlisi i comprensió prèvies del TO en la seva globalitat.

Vegeu també

Ens ocuparem de l'anàlisi del TO prèvia a la traducció en el mòdul "Metodologia de la traducció".

El control de la interferència requereix una vigilància constant per part del traductor, la qual cosa el fa un dels mecanismes fonamentals de la competència traductora. Podem concloure, doncs, que el control de la interferència és un altre dels trets que distingeixen el traductor novell del traductor expert.

4. La llengua i el text en la traducció

El que hem vist fins aquí ens permet de precisar el concepte de competència lingüística del traductor. Si fins ara hem parlat de "coneixements lingüístics" en abstracte, ara podem concretar que aquest coneixement s'ha de manifestar en la comprensió i en la producció de textos. Per això, abans de passar a l'estudi dels problemes i de les estratègies de traducció ens detindrem a reflexionar breument sobre les implicacions d'aquest fet.

4.1. La definició de text

La gramàtica tradicional ha concedit poca importància al text, ja que considera que la unitat sintàctica superior és l'oració, i en conseqüència caracteritza el text com un encadenament d'oracions. En contraposició a aquesta teoria, la lingüística del text i l'anàlisi del discurs situen el text en el centre de les seves reflexions i afirmen d'antuvi que el text constitueix una unitat comunicativa de rang superior a l'oració. Així, per exemple, T.A. van Dijk (1992, pàg. 55) posa de relleu que el sentit global del text no és igual a la suma dels sentits de les oracions que el constitueixen.

Els diversos corrents de la lingüística del text proporcionen diverses definicions de l'objecte. Així, per exemple, R. de Beaugrande (1984, pàg. 36) defineix el text succintament com "una manifestació natural del llenguatge", és a dir, com una "ocurrència de comunicació lingüística en un context".

La definició que proposa J. M. Castellà (1992, pàg. 50), explica i amplia l'anterior:

"Text és una unitat lingüística comunicativa, producte de l'activitat verbal humana, que posseeix un caràcter social. Es caracteritza per l'adequació al context comunicatiu, la coherència informativa i la cohesió lineal. La seva estructura reflecteix els procediments emprats per emissor i receptor en els processos d'elaboració i d'interpretació. Es construeix per mitjà de dos conjunts de capacitats i coneixements: els mateixos del nivell textual i els del sistema de la llengua."

Aquestes, i altres definicions, coincideixen a assenyalar, com a trets fonamentals del text, els aspectes següents:

- el seu caràcter d'unitat lingüística,
- el seu caràcter de vehicle d'informació,
- el seu caràcter social.

4.2. Els factors de la textualitat

D'aquests trets es deriven unes propietats o "criteris de la textualitat", per a emprar la terminologia de De Beaugrande i Dressler (1997). Aquestes propietats estan íntimament relacionades, però, a més a més, aquesta relació és específica per a cada text. Els diversos autors també difereixen en el nombre, en

la terminologia i en les característiques d'aquestes propietats. Com assenyala J. M. Castellà (1992, pàg. 57 i següents) hi ha consens a considerar els factors següents com a constitutius del text:

- La coherència, per la qual el text s'articula en unitats informatives.
- La cohesió, que és la relació que s'estableix tant entre les unitats informatives com a l'interior d'aquestes unitats.
- L'adequació al context comunicatiu (productor, receptor, funció, etc.).

A continuació, us presentem una breu caracterització dels factors de la coherència i la cohesió, i també els factors mitjançant els quals De Beaugrande i Dressler (1997) precisen el concepte d'adequació al context:

1) La **cohesió** és la propietat per la qual cada element del text es relaciona amb altres elements del mateix text. En el marc de l'oració, la cohesió designa les relacions sintàctiques. En el marc del text, la cohesió designa els recursos utilitzats per a repetir, variar i enllaçar les parts del text. Aquests recursos, o marcadors de la cohesió, tenen la funció de remarcar la intenció de l'autor (intencionalitat), excloure l'ambigüitat (situacionalitat) o bé simplificar el text (informativitat).

2) La **coherència** és la propietat per la qual hi ha una rellevància mútua entre els conceptes d'un text. Un text és considerat com a coherent per un receptor quan pot establir una continuïtat entre els elements verbals, els conceptes i les seves relacions en el text, d'una banda, i entre els conceptes i els seus mateixos coneixements, d'una altra.

3) La **informativitat** és la propietat que es refereix al grau de novetat que una informació té per a un receptor en una situació comunicacional concreta. El grau d'informativitat es mesura per la relació entre la informació coneguda i la informació desconeguda del receptor, i per l'esforç de processament que exigeix. Així, un text amb una elevada càrrega d'informació desconeguda requereix un esforç de processament elevat, i viceversa: un text amb poca informació desconeguda requereix poc esforç de processament.

4) La **situacionalitat** es refereix, com la informativitat, a la relació entre productor i receptor. Si la informativitat fa referència a l'articulació entre informació coneguda i informació desconeguda, la situacionalitat fa referència a l'articulació entre la informació implícita, la informació explícita, i la informació que ha d'inferir el receptor per a comprendre el text.

Lectura recomanada

Per a la descripció dels marcadors de la cohesió vegeu el text següent:

J. M. Castellà (1992). *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries, especialment pàg. 157-207.

Exemple de grau d'informativitat

El productor del text marca la informació com a nova o com a coneguda segons els seus supòsits sobre els coneixements que té el receptor. Igualment, el grau d'explicitació indica assumpcions del productor sobre la informació que pot completar el receptor.

5) La **intertextualitat** designa la relació d'un text amb altres textos i el fet que tant el productor com el receptor depenen del seu coneixement d'altres textos i de les seves convencions. De fet, la intertextualitat situa el productor i el receptor en una comunitat comunicativa, i el text en una constel·lació de convencions. Aquestes convencions marquen la pertinença del text a un gènere o tipus. D'altra banda, la intertextualitat es refereix també a la "presència" d'un text en un altre mitjançant la citació, la imitació, la paròdia, el plagí, etc.

6) La **intencionalitat** designa els recursos que fa servir el productor d'un text per a dur a terme el seu pla comunicatiu. La intencionalitat es posa de manifest mitjançant la instanciació de tots els altres factors de la textualitat.

7) L'**acceptabilitat** implica l'assumpció per part del productor que hi ha un receptor capaç de processar el seu text, és a dir, un receptor per al qual el text "té sentit".

D'aquestes propietats del text, unes es relacionen més estretament amb el codi lingüístic (coherència i cohesió), i per això les anomenarem propietats intratextuals. Altres es relacionen amb la dimensió informativa del text i amb la relació productor-receptor (informativitat, situacionalitat, intencionalitat i acceptabilitat), per la qual cosa les anomenarem propietats extratextuals. Finalment, tenim la propietat genèrica del text (intertextualitat) que anomenarem propietat intertextual. En l'esquema següent il·lustrem aquestes relacions, i també el paral·lelisme amb els conceptes tradicionals de la lingüística.

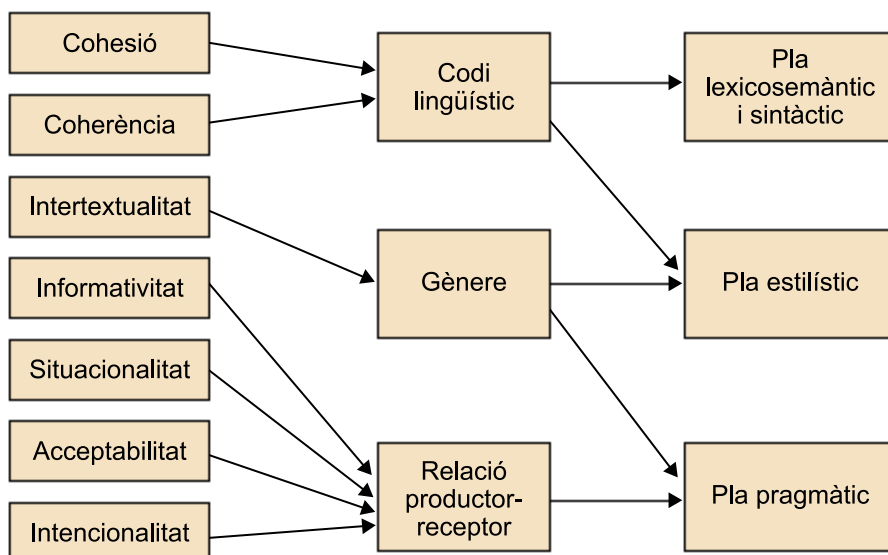

Figura 6. Les propietats del text.

4.3. Els factors de la textualitat en la traducció

Ja hem vist en alguns exemples que les cultures, o més ben dit, les comunitats comunicatives desenvolupen normes particulars per a organitzar el text. Aquestes normes són les que adquireixen els parlants quan aprenen la llengua.

Lectura recomanada

Sobre la tipologia dels textos vegeu l'obra següent:

M. M. Bassols; A. M. Torrent (1996). *Models textuals. Teoria i pràctica*. Vic: Eumo.

Des d'aquest punt de vista quan parlem de competència comunicativa ens referim a l'habilitat de produir i rebre textos en situacions determinades, és a dir, ens referim a la competència textual.

Podem precisar, doncs, que la competència lingüística del traductor i de l'interpret és una competència comunicativa o textual en dues llengües. Això vol dir que el traductor ha de determinar el joc de factors del TO i a partir d'aquí produir el TD i adequar-lo a la nova situació. En aquesta tasca, les discrepàncies en la manera d'organitzar el text (discrepàncies intratextuals), en les expectatives del receptor i en la intenció del traductor (discrepàncies extratextuals) i en les convencions textuals (discrepàncies intertextuals) originen els problemes que ha de resoldre el traductor.

En aquest punt podem caracteritzar la competència lingüística del traductor com una competència textual, que s'aplica a la determinació dels factors del TO (recepció) i a la seva reorganització en el TD (producció).

Lectura recomanada

Sobre els factors de la textualitat en la traducció vegeu el text següent:

A. Neubert; G.M. Shreve
(1992). *Translation as Text*.
Kent, O: The Kent State University Press.

5. La competència del traductor en la resolució de problemes

En l'apartat 3 hem vist com els errors per interferència afecten la comunicació en la traducció, i hem arribat a la conclusió que el traductor expert es caracteritza precisament perquè en primer lloc és capaç de detectar aquests paranyes lingüístics i en segon lloc és capaç de resoldre'ls. Ara bé, lamentablement, aquests no són els únics esculls que cal evitar en el procés de la traducció. Com hem advertit en l'apartat 4, cada cultura desenvolupa les seves pròpies normes d'organització textual. A l'hora de produir un TD a partir d'un TO es pot donar una concurrència de normes, però també es pot donar una discrepància. No cal dir que aquestes discrepàncies són a l'origen dels problemes de traducció. En aquest apartat ens ocuparem d'estudiar el caràcter i la tipologia d'aquests problemes. Pel que fa a la seva resolució tenim dues menes de recursos, els recursos textuals, que estudiarem igualment en l'apartat 6, però també un seguit d'eines específiques que estudiarem en el mòdul "Metodologia de la traducció".

5.1. El concepte de problema

En termes generals, un problema és una tasca que requereix l'aplicació d'uns coneixements específics, si bé en el moment d'iniciar-la no es coneix amb exactitud quins recursos cal aplicar. Així, per exemple, reparar el motor d'un cotxe perquè torni a funcionar és un problema, en la mateixa mesura que ho és reduir l'atur, jugar una partida d'escacs, tractar una malaltia determinada, o produir una traducció. Totes aquestes situacions que hem enumerat tenen dos factors en comú:

- Una situació de partida: el motor no funciona, la taxa d'atur es considera massa elevada, ens enfrontem a un contrincant que, com nosaltres, vol guanyar la partida, el malalt presenta uns símptomes determinats, tenim al davant un text original.
- Una situació final "ideal" a la qual volem arribar: el motor torna a funcionar, la taxa d'atur s'ha reduït fins al nivell que ens havíem proposat, hem guanyat la partida, el malalt està guarit, tenim un text traduït.

Per a arribar a la situació final, en la qual considerem resolt el problema, l'actuació és semblant en tots aquests casos:

- Fem un estudi de la situació inicial i mirem d'esbrinar, per exemple, les causes del problema.
- Definim una situació final que considerem ideal.

Problema de traducció o dificultat del traductor

Al costat de la noció de *problema de traducció* la bibliografia té en compte la noció de *dificultat del traductor*. Una dificultat de traducció és un problema que depèn de la competència traductora. No és atribuïble al text mateix, a les convencions de les llengües que es posen en contacte, sinó que és atribuïble a una limitació en la competència del traductor en qualsevol de les competències que ja coneixem: la comunicativa, l'extralingüística, la professional i instrumental, la de transferència, l'estratègica o la psicofísica, com hem vist en l'apartat 2 d'aquest mòdul.

Lectura recomanada

R. E. Mayer (1986). *Pensamiento, resolución de problemas y cognición* (trad. de G. Baravalle; ed. original 1983). Barcelona: Paidós.

- Mirem de determinar quins són els procediments idonis per a arribar a la situació final que ens hem proposat.
- Apliquem aquests procediments.
- Avaluem els resultats obtinguts segons l'objectiu que ens havíem proposat.

Ara bé, els problemes dels nostres exemples difereixen en un aspecte important pel que fa a l'objectiu que cal assolir. Segons el grau de claredat amb el qual podem definir la situació final distingim entre dos tipus de problemes:

- **Problemes ben definits**, que són aquells en els quals hi hauria acord general que s'ha assolit l'objectiu (el motor funciona de nou, hem guanyat la partida d'escacs).
- **Problemes mal definits**, que són aquells en els quals l'objectiu assolit és discutible (els medicaments que hem administrat al malalt han guarit la malaltia que tractàvem, però han produït efectes secundaris no desitjats; hem abaixat la taxa de l'atur però hem incrementat la inflació; una traducció **sempre** és discutible).

"ben" i "mal" definit

Els termes "ben definit" i "mal definit", que s'empren en la bibliografia especialitzada, fan referència a la situació final, no a allò que en podríem dir l'habilitat o perícia amb què ha estat plantejat el problema.

5.2. Els procediments de resolució de problemes

Per a resoldre un problema determinat duem a terme una sèrie d'accions que, segons el tipus de problema, poden ser mentals o motrius, o d'ambdues classes. Aquestes accions, que reben també el nom de procediments o estratègies, es poden classificar en dos grans grups, segons el seu grau de flexibilitat:

- algorismes,
- heurístics.

1) Els algorismes són seqüències d'operacions que es poden realitzar recursivament i que, més tard o més d'hora, porten a la solució del problema.

2) Els heurístics són operacions de cerca selectiva, que es concentren en determinats aspectes del problema, i que "escurcen el camí" cap a la solució.

Algorismes i heurístics

Un senzill exemple pot il·lustrar la diferència entre els algorismes i els heurístics en el problema que us plantejem a continuació.

Ordeneu les lletres següents de manera que formin una paraula en català:

A R I D I C O M

Per a la resolució d'aquest problema podríem aplicar un algorisme que consistiria a produir totes i cadascuna de les combinacions possibles. Ara bé, un altre procediment consistiria a descartar d'entrada determinades combinacions que sabem que no es donen en la llengua catalana, per exemple, CM, MC, RD en posició inicial, CM i MC en posició final, etc. D'aquesta manera, arribaríem més ràpidament a la solució: MIOCARDI.

Hi ha coincidència a assenyalar que en la resolució de problemes apliquem estratègies de caràcter general (per exemple, aplicar el principi d'analogia, que voldria dir aplicar a la resolució d'un problema *B*, que reconeixem semblant a un problema *A*, solucions similars a les aplicades al problema *A*; una altra estratègia general seria dividir un objectiu en subobjectius que semblen més fàcils d'assolir), i estratègies de caràcter específic.

No cal dir que en el procés de la traducció apliquem procediments heurístics (seria impossible de produir totes i cadascuna de les possibles traduccions d'un text), i que també apliquem estratègies de caràcter general, però sobretot estratègies de caràcter específic. Pensem que per la seva funció, però sobretot per l'objecte sobre el qual s'apliquen, les estratègies de traducció es poden classificar en dos grans tipus:

- estratègies textuais i
- estratègies de recerca.

5.3. Els problemes de traducció

Quan tractem la traducció com a problema que cal resoldre tenim dues opcions: o bé considerem tot el procés de producció d'un text a partir d'un altre com un sol problema, o bé, a efectes de l'estudi, el desglossem en subproblemes. Normalment, per raons d'efectivitat adoptem la segona via, però llavors no parlem de "subproblemes" de traducció, sinó de **problemes de traducció**.

Atès que en la traducció operem amb textos, podem definir el marc global dels problemes de traducció de la manera següent:

- Situació de partida: un TO constituït pels seus factors intralingüístics, extralingüístics i interlingüístics.
- Situació final: un TD constituït pels seus factors intralingüístics, extralingüístics i interlingüístics.

Les distàncies entre aquests factors originen els subproblemes o problemes concrets:

Vegeu també

Estudiarem les estratègies textuais en l'apartat 6 d'aquest mateix mòdul, i reservem el mòdul "Metodologia de la traducció" per a l'estudi de les estratègies de recerca.

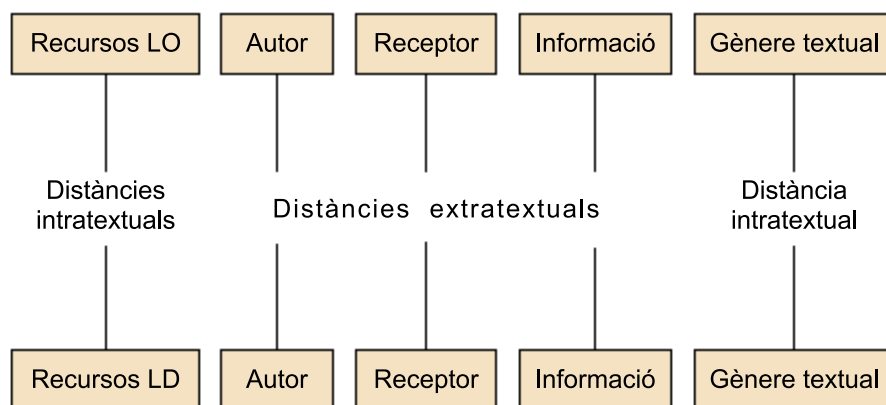

Figura 7. Les distàncies entre TO i TD.

Les **distàncies intratextuals** rauen en les diferències amb què l'LO i l'LD usen els patrons de coherència i de cohesió en els textos. Si bé els patrons de cohesió i la conceptualització poden ser bàsicament els mateixos, el seu ús és diferent segons les llengües. Així, per exemple, pel que fa a la cohesió, en l'apartat 3 hem vist que on la llengua alemanya fa servir la recurrència (repetició del subjecte pronominal en cada oració), el català recorre a l'el·lipsi. Pel que fa a la coherència, ja hem vist mitjançant alguns exemples que les llengües segmenten la realitat de maneres diferents, per la qual cosa molt poques vegades es donen correspondències exactes entre els mots de diferents llengües i la realitat que designen.

Les **distàncies extratextuals** són les que impliquen l'autor i el receptor, i també l'articulació de la informació.

1) Les distàncies entre l'autor del TO i el traductor rauen en les diferències en els coneixements, en la cultura, en les coordenades espai / temps, i en el fet que el traductor, moltes vegades, actua per encàrrec. Així, per exemple, pensem en la distància entre un notari català que redacta una escriptura de compravenda i el traductor alemany que la tradueix a la seva llengua.

2) Les distàncies entre el receptor del TO i el receptor del TD rauen en les diferències de coneixements i d'expectatives, determinades per la pertinença a cultures diferents i possiblement a èpoques diferents. Així, podem pensar en la distància entre les expectatives i valors del receptor francès del segle XIX que llegia *Madame Bovary* i el receptor català del segle XX.

3) La distància entre la intenció de l'autor del TO i la intenció del traductor, d'una banda, i la distància entre el receptor del TO i el del TD, de l'altra, determinen les distàncies en l'articulació de la informació nova amb la informació coneguda i el grau d'explicitació de la informació.

La **distància intertextual** rau en les diferències entre les convencions de gènere, i en els diferents coneixements que els receptors d'una i altra cultura tenen d'altres textos. Com a exemple del primer cas podem pensar en les convencions que regeixen la redacció d'una recepta de cuina, en què entre altres coses

en català les accions s'especifiquen mitjançant la forma impersonal, "es tallen les verdures", o l'imperatiu, "tal·leu les verdures", mentre que en alemany es fa servir l'infinitiu. D'altra banda, una citació de Goethe tindrà un valor diferent per a un lector alemany que per a un lector danès (que probablement no estarà en disposició de reconèixer la citació).

Aquesta descripció de les distàncies ens permet de caracteritzar els problemes de traducció com les discrepàncies que el traductor adverteix entre els factors del TO i els que ha d'instanciar en el TD.

5.3.1. Els problemes intratextuals

Els problemes intratextuals són els que afecten la superfície del text, i el traductor els detecta quan compara els patrons de coherència i de cohesió del TO amb els recursos de l'LD que pot aplicar per a fer realitat el seu PTD, o projecte de text de destinació. Podem distingir entre els següents:

- 1) Problemes de cohesió: discrepàncies en l'ús dels patrons de cohesió, que poden donar lloc a efectes no desitjats en els factors que s'hi relacionen, com ara la intencionalitat, la situacionalitat o la intertextualitat.
- 2) Problemes de coherència: discrepàncies en la relació que el receptor del TO i el receptor del TD estableixen entre els conceptes del text i la realitat, o entre els elements lèxics del text i els referents conceptuals.

5.3.2. Els problemes extratextuals

Els problemes extratextuals sorgeixen de la interacció entre les distàncies intratextuals i les expectatives i coneixements del receptor. Podem distingir entre els següents:

- 1) Problemes d'informativitat: discrepàncies entre la informació que s'assumeix i es presenta com a coneguda o no coneguda per als receptors del TO i del TD.
- 2) Problemes de situacionalitat: discrepàncies en la necessitat d'articular la informació implícita i la informació explícita per al receptor.
- 3) Problemes d'acceptabilitat: discrepàncies entre les expectatives, valors i coneixements del receptor del TO i el receptor del TD.
- 4) Problemes d'intencionalitat: discrepàncies entre l'autor del TO i el traductor pel que fa a la funció del text i a la intenció comunicativa.

5.3.3. Els problemes intertextuals

Sorgeixen de les discrepàncies entre les convencions que regulen la producció del TO i la producció del TD, però també del valor diferent que per a un receptor o l'altre poden tenir les referències a altres textos.

Els problemes de la traducció s'originen en les distàncies que separen **tots** els factors del TO dels factors del TD. Per tant, ultra els problemes motivats per les diferències lingüístiques i conceptuals (problemes intratextuals), el traductor ha de resoldre problemes derivats de les discrepàncies en l'organització de la informació a causa de les distàncies entre els usuaris dels textos (problemes extratextuals). Un tercer grup de problemes està motivat per les discrepàncies en les convencions que regeixen la producció de textos (problemes intertextuals).

6. Les estratègies de la traducció

El concepte d'*estratègia* procedeix de l'àmbit militar i, segons el *Diccionari de la llengua catalana*, fa referència a l'art de projectar i dirigir grans moviments i operacions militars', i per extensió, a l'art de coordinar les accions i de maniar per a aconseguir una finalitat'. Per extensió, doncs, apliquem el concepte d'*estratègia* a altres àmbits, com ara el joc o els esports, i la traducció.

Les dues definicions que hem transcrit, i que podem considerar complementàries, recullen els trets principals del concepte:

- L'estratègia es dirigeix a la consecució d'un objectiu determinat.
- L'estratègia conté un moment de planificació.
- L'estratègia conté un moment d'actuació.
- L'estratègia està constituïda per accions o operacions.

La planificació de l'estratègia

Si ens mantenim en l'àmbit militar podem pensar en un general que vol ocupar un territori determinat, per a la qual cosa ha de desallotjar l'enemic que ocupa aquest territori (objectiu). Tot i que desconeixem fins i tot els rudiments de la ciència militar, podem estar segurs que el general en qüestió no es posarà en marxa amb les seves tropes sense haver planificat mínimament la seva empresa. Així, per exemple, haurà de considerar certa informació, com ara les forces de què disposa, les forces de l'enemic, la distància que ha de recórrer fins al seu objectiu, però també ha de preveure una sèrie d'actuacions com ara: com pot transportar les seves tropes fins a l'objectiu, com pot aconseguir l'avituallament per a les tropes, com ha de plantejar la batalla, pla de retirada per al cas d'una possible derrota, etc., i establir unes prioritats, per exemple, estalviar vides i recursos o ocupar el territori a tota costa. Podem suposar que un cop planificada l'actuació passarà a la seva execució, és a dir, executarà les diverses operacions previstes en una seqüència determinada, segons unes prioritats determinades.

Un altre aspecte que no es desprèn directament de la definició d'estratègia fa referència a les circumstàncies de la seva aplicació: l'estratègia és adoptada per selecció entre diverses opcions alternatives, i tot i que pot ser aplicada de manera inconscient, la decisió pot ser justificada posteriorment. Aquest punt de vista és fonamental en la teoria de la traducció per a distingir els anomenats **procediments tècnics de la traducció**, que hem vist en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció", i les estratègies de la traducció. Si bé procediments tècnics i estratègies són substancialment els mateixos, difereixen també substancialment en la seva aplicació. Així, mentre que la classificació dels procediments tècnics es deriva de l'estudi contrastiu entre dues llengües i els procediments mateixos s'entenen com els "canvis" que obligatòriament ha de dur a terme el traductor fent abstracció de les circumstàncies en les quals s'han d'aplicar, les estratègies es presenten com un repertori de procediments entre els quals el traductor pot seleccionar el més adient per a resoldre un problema determinat, segons unes prioritats que ell mateix haurà determinat.

Lectura recomanada

Sobre l'aplicació del concepte d'*estratègia* a la traducció vegeu el text següent:

W. Lörcher (1991). *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation*. Tübinga: Gunter Narr.

6.1. Els trets distintius dels procediments estratègics en la traducció

Si extrapolem a les estratègies de la traducció els trets generals que hem definit en el punt anterior podem dir el següent:

- 1) Les estratègies de traducció es dirigeixen a un objectiu: la resolució dels problemes que planteja la producció d'un TD.
- 2) L'aplicació de les estratègies de traducció respon a un pla del traductor: el PTD, que conté els factors de la textualitat del TD.
- 3) Les estratègies de traducció consisteixen en actuacions sobre els recursos de l'LD.

En els punts següents veurem algunes d'aquestes possibles actuacions en relació amb els problemes de la traducció.

6.2. Estratègies intratextuals

Són les estratègies dirigides a establir la coherència i la cohesió del TD quan el traductor aprecia que les discrepàncies entre l'ús dels patrons textuais en l'LO i l'LD poden afectar la comunicació.

- 1) Entre les estratègies dirigides a establir la cohesió trobem les següents:
 - a) Variació en els patrons d'articulació d'oracions i clàusules (parataxi, hipotaxi).
 - b) Variació de l'ordre dels constituents.
 - c) Variació de les referències intratextuals (el·lipsi, substitució, recurrència).
 - d) Variació d'esquemes cohesius (paral·lelisme, al·literació, repetició).
- 2) Entre les estratègies dirigides a establir la coherència trobem les següents:
 - a) ús de sinonímia i antonímia,
 - b) ús d'hiperonímia i hiponímia,
 - c) ús d'abstracció i concreció,
 - d) redistribució de la càrrega semàntica,
 - e) paràfrasi,
 - f) variació del pla metafòric,
 - g) calc i manlleu i
 - h) variació de la dixi.

6.3. Estratègies extratextuals

Les estratègies extratextuals són les estratègies dirigides a fer la informació del TD acceptable per al receptor, i a vehicular adequadament la intenció del traductor. Les estratègies d'aquest tipus només es poden caracteritzar a grans trets de la manera següent:

- 1) Reorganització de l'articulació entre informació nova i informació coneguda.
- 2) Variació en el grau d'explicitació.

Aquests procediments són especialment importants en el tractament dels fenòmens culturals, com veurem en el mòdul "Metodologia de la traducció", ja que en aquests casos el traductor erraria segurament el seu objectiu comunicatiu si presentés com a nova una informació que és sobradament coneguda del seu receptor, o no li proporcionés prou informació.

En aquest punt estem en situació d'explicar una mica millor els errors per interferència que hem vist en l'apartat 3. Podem dir que es tracta d'errors d'estratègia, o més precisament de manca d'estratègia, en el sentit que són errors produïts pel fet que el traductor no completa un procés de comprensió global del text, i no estableix el seu propi objectiu comunicatiu.

Les estratègies textuals són les que tenen com a objectiu instanciar els factors de la textualitat en el TD, i recollir els que ha determinat com a factors rellevants del TO. Aquestes estratègies són un component essencial de la competència estratègica del traductor, que es complementa amb l'ús adequat de les eines, com diccionaris o fonts de documentació.

6.4. El recorregut de la resolució d'un problema de traducció

Per resoldre els problemes de traducció de forma adequada, el traductor haurà de tenir en compte les diverses operacions que exigeix la resolució d'aquests fenòmens, és a dir:

- Avaluar les dades formals, situacionals i de contingut del text d'origen.
- Avaluar el conjunt de coneixements explícits, implícits i inferibles vehiculats pel text original amb relació amb el receptor i el receptor de la traducció.
- Avaluar la intenció de l'autor.
- Avaluar la càrrega informativa del text original.
- Establir el sentit del text a partir de patrons de coherència de la llengua d'arribada.

Lectura complementària

Llegiu la classificació de problemes de traducció que proposa Amparo Hurtado. La trobareu al capítol "Los problemas de traducción" dins l'obra següent:

Hurtado Albir, A. (2001): *Traducción y traductología. Introducción a la traductología.* Madrid: Cátedra.

Aplicat a la pràctica, aquestes recomanacions es poden resumir en el mètode de les 4P, per mitjà del qual s'identifica el problema, es plantegen les diverses possibilitats de resolució, s'adopta una posició concreta i es pren una decisió, que és la proposta (d'aquí l'acrònim de les 4P): el 'problema', les 'possibilitats', la 'posició' i la 'proposta'.

a) El 'problema'

El primer pas per resoldre el problema és identificar-lo i categoritzar-lo. Per això, cal que el traductor identifiqui i categoritzi problemes típics de traducció. Això implica un esforç de generalització que el traductor ha de fer, segurament amb ajuda d'eines i recursos. Identificar un problema de traducció no sempre és senzill, en primer lloc perquè primer cal reconèixer-lo i delimitar-lo, i, en segon lloc, perquè cal no confondre'l amb una dificultat.

Sobre la categorització dels problemes, cal tenir en compte que un mateix fenomen es pot categoritzar de maneres diverses, que els diversos recursos categoritzen els problemes de maneres distintes i que els diversos recursos no sempre coincideixen en la qualificació dels problemes (un mateix fenomen pot ser considerat problema o dificultat segons el recurs).

Cada combinació lingüística de traducció té unes particularitats pròpies que dificulten poder establir classificacions generals de problemes de traducció, però tot i això, solen ser generalitzables els problemes relacionats amb tres àmbits: les convencions, l'equivalència i les estructures textuais.

Problemes de traducció habituals

- Problemes convencionals: sigles, majúscules i minúscules, abreviacions, datació de documents, citació de textos normatius, etc.
- Problemes lingüístics: absència d'equivalència (lèxica i sintàctica), inadequacions de morfologia i sintaxi.
- Problemes estructurals: macroestructures dels diversos gèneres.

No cal dir que el problema de traducció no sol coincidir amb una unitat lèxica simple, sinó que adopta formes molt diverses: des d'unitats sintagmàtiques, formes truncades, formes flexionades, etc.

b) Les 'possibilitats'

Les possibilitats són les alternatives de traducció, que han de ser vàlides, diverses i documentades per al mateix camp semàntic.

Que les possibilitats siguin vàlides significa que han de ser equivalents en un grau o un altre amb la unitat de la llengua d'origen. Han de ser possibles i diverses; això significa que un problema de traducció s'ha de poder resoldre de maneres diverses (si només es resol d'una manera, convencionalitzada, no és un problema sinó, en tot cas, una dificultat del traductor que no ha aconseguit

trobar la solució estandarditzada per al fenomen). A més, les diverses possibilitats han d'estar documentades al mateix camp semàntic; si no és així, el traductor ha de tenir criteris que justifiquin la proposta neològica corresponent.

Cal tenir en compte que en determinades combinacions lingüístiques (per exemple castellà-català) el procés de normalització lingüística en l'àmbit jurídic ha permès resoldre problemes de traducció i donar-los una solució única. Són els casos d'inadequacions de morfologia i sintaxi o les convencions, que originalment podien haver estat problemes de traducció, però que en aquest moment s'han de considerar superats.

c) La 'posició'

La posició té en compte el gènere discursiu i les convencions que hi té associades. No pot oblidar l'encàrrec de traducció, argumenta sobre l'opció preferida, discuteix sobre les diverses possibilitats de traducció i es basa en la fiabilitat i la pertinència de les fonts documentades.

Així mateix, cal tenir en compte que el tipus de text és essencial per resoldre el problema de forma satisfactòria, perquè la possibilitat que pot ser rellevant per a un text pot no ser-ho en un altre. L'encàrrec de traducció té un paper destacat per resoldre problemes i l'estudiant ha de conèixer els elements principals que l'integren.

La posició del traductor davant de les diverses possibilitats de resolució del problema han de poder ser argumentades, i això exclou la pràctica poc recomanable de triar una de les possibilitats disponibles sobre la base de la intuïció o de la subjectivitat. Sense descartar el recurs a la genuïtat (potser com a darrera opció), cal incidir en els criteris de selecció i en els criteris d'avaluació d'un equivalent vàlid i inserible.

Per a la majoria de situacions de traducció, són bàsics els criteris d'acceptabilitat de l'equivalència, la fiabilitat i la pertinència de les fonts.

d) La 'proposta'

La proposta és la unitat inserible a la traducció. Correspon a la resolució del problema de traducció. És l'opció preferent atesa la posició que el traductor ha adoptat. Per descomptat, pot no ser l'única opció de traducció, però hauria de ser la millor. En tot cas, resol el problema de traducció.

Una bona col·lecció de propostes de traducció fiables és una eina inestimable per al traductor. Segurament, si segueix el procés de forma rigorosa, al llarg de la seva vida traductològica, el traductor arribarà a obtenir un repertori interessant de propostes validades que, segurament, podrà incorporar a les seves memòries de traducció.

Resum

La competència traductora no és una habilitat que adquirim automàticament al mateix temps que aprenem una segona llengua, si bé aquest aprenentatge propicia uns mecanismes que són a la base de la competència traductora. Ens hem fixat especialment en tres d'aquests mecanismes: les habilitats comunicatives en una altra llengua, la memòria bilingüe i l'alternança lingüística.

Entre els components de la competència traductora hem assenyalat com a competència específica del traductor la competència estratègica, a la qual hem assignat diverses funcions que contribueixen a controlar el procés de la traducció:

- Control de la interacció entre les altres dues subcompetències (competència lingüística i competència extralingüística).
- Control de la interferència.
- Resolució de problemes específics mitjançant l'aplicació d'estratègies específiques.

Al seu torn hem caracteritzat la interferència com una fallada del procés de la traducció, més concretament com un bloqueig de la competència comunicativa en l'LD, que fa que l'estructura sintàctica o lèxica del TO influeixi de manera negativa en la producció del TD.

Finalment, hem destacat que els problemes de traducció no es redueixen a problemes lèxics, a causa del contrast entre dues llengües, sinó que es deriven en gran part de les diferències entre les regles que regeixen la recepció i la producció de textos en les dues llengües en contacte. Per això hem considerat set tipus de problemes que es relacionen amb set factors de la textualitat: coherència, cohesió, informativitat, situacionalitat, intencionalitat, acceptabilitat, intertextualitat. D'aquesta manera, hem remarcat la importància que el traductor organitzi la informació del TD segons els coneixements i expectatives del seu receptor, i també la importància de les convencions textuais en les decisions que pren el traductor. Així mateix, hem explorat una estratègia per a la resolució ordenada de problemes de traducció.

Activitats

Activitat 1

Competència bilingüe i competència traductora

1. Expliqueu de quina manera el mecanisme d'alternança lingüística és a la base del procés de la traducció.
2. Indiqueu els trets específics de l'alternança lingüística en la traducció.
3. Expliqueu per què diem que el traductor "ideal" és el coordinat.

Activitat 2

La competència traductora

Expliqueu de quina manera interactuen les tres subcompetències de la competència traductora.

Activitat 3

La llengua i el text en la traducció

En el text següent, traduït de l'alemany, trobem algunes contravencions dels patrons de coherència i de cohesió del català. Indiqueu-les i feu-ne la correcció.

Manca d'habitatges per a estudiants

La situació dels habitatges dels estudiants és cada vegada més dramàtica. Només un de cada deu universitaris troba plaça en una residència d'estudiants. Aquest és el resultat de la darrera "estadística sobre l'habitatge" que ha publicat l'associació dels estudiants alemanys. Segons l'estadística, un quart dels estudiants viu encara amb els pares, però dos terços han de recórrer al mercat lliure de l'habitatge, en el qual per una habitació s'han d'arribar a pagar uns 600 marcs al mes.

Activitat 4

Problemes de traducció

En una guia de la ciutat de Barcelona apareix la informació següent sobre el parc Joan Miró. Llegiu la versió en castellà i digueu quina distància no ha resolt el traductor.

Parc Joan Miró c/ Tarragona, s/n	Parc Joan Miró c/ Tarragona, s/n
Ocupa el terreny de l'antic escorxador, fet pel qual també és conegut com Parc de l'Escorxador. Inaugurat l'any 1983, és un espai obert amb diverses àrees especialitzades en diferents usos. Destaquen les plantacions de pins i alzines. A l'entrada del carrer Tarragona es troba la plaça presidida per l'escultura de Joan Miró <i>Dona i Ocell</i> .	Ocupa el terreno del antiguo matadero, por lo que también es conocido como Parc de l'Escorxador. Inaugurado en el año 1983, se configura como un espacio abierto con diversas áreas especializadas en diferentes usos. Destacan las plantaciones de pinos y encinas. En la entrada de la calle Tarragona se encuentra la plaza presidida por la escultura de Joan Miró <i>Dona i Ocell</i> .

Activitat 5

Problemes i estratègies de traducció

Compareu la traducció següent al castellà d'un fulletó informatiu publicat per l'Ajuntament de Barcelona i digueu el següent:

1. quines distàncies ha tingut en compte el traductor,
2. quines estratègies ha aplicat per a resoldre els problemes.

El bestiari de la Barcelona vella La <i>Víbria</i>	El bestiario de la Barcelona vieja La <i>Víbria</i>
Aquest drac femella, amb cua de serp i pits de dona, és la imatge d'entremès amb més mala fama i més perillosa de tot el bestiari. Quan llença abundant foc pels ullals més val fugir-ne. La llegenda diu que fou la <i>Víbria</i> qui lluità ferotgement amb sant Jordi.	Este dragón hembra, con cola de serpiente y pechos de mujer es la figura de peor fama y la más peligrosa de todo el bestiario. Cuando sale en las fiestas populares, escupiendo abundante fuego, es mejor huir. Dice la leyenda que fue la feroz <i>Víbria</i> la que luchó contra San Jorge.
La <i>Víbria</i> de Barcelona és documentada per primera vegada el 1399 amb el nom de "lo vibre". La seva aparença de serp li féu canviar de gènere l'article. Va desaparèixer a la primeria del segle XVIII, després de formar part de diversos entremesos. La reconstrucció és de 1993.	La <i>Víbria</i> de Barcelona aparece documentada por primera vez en 1399 con nombre masculino, "lo vibre". Su apariencia de serpiente motivó el cambio de género. Desapareció a principios del siglo XVIII, después de haber formado parte de diversos espectáculos de danzas populares. La reconstrucción es de 1993.

Activitat 6

Resolució de problemes de traducció

Identifiqueu un problema de traducció en la traducció anglès-català del text següent. Resoleu el problema a partir del mètode de les 4 P (problema, posició, possibilitats, proposta).

The French police force are carrying out regular checks at the Franco-Luxembourg border post on the A31 motorway between Dudelange and Thionville.

To this end, one of the two lanes is continually blocked off, causing traffic jams, sometimes on a large scale, on the way out of Luxembourg. The Luxembourg authorities carry out similar operations on a less regular basis blocking a lane on the way into Luxembourg (with traffic jams as a result) without even conducting police or customs checks.

Does this method, used by the French and Luxembourg authorities, comply with the Schengen Agreement and the relevant articles of the European treaties? Although spot checks are legal, is it acceptable for the flow of traffic to be blocked unnecessarily? What measures does the Commission plan to take in order to ensure that the principle of the free movement of persons is complied with at Franco-Luxembourg border as elsewhere?

Instruccions per a l'activitat:

- Identifiqueu el problema de traducció que presenta.
- Determineu la posició que heu d'adoptar, d'acord amb l'encàrrec de traducció.
- Transcriviu les possibilitats de resolució del problema. Indiqueu-hi la font de referència i recordeu que Google no és una font ni fiable ni vàlida per a aquest exercici.
- Feu la vostra proposta de traducció i argumenteu-la en tres línies.

Exercicis d'autoavaluació

Exercici 1

Competència bilingüe i competència traductora

Completeu en la taula següent el perfil psicolingüístic del "traductor ideal" comparat amb el del bilingüe.

Bilingüe (traductor principiant)	Traductor expert
• Habilitats lingüístiques no especialitzades	•
• Memòria bilingüe (composta o subordinada)	•
• Mecanismes d'alternança lingüística	•
• Mecanismes inconscients d'interferència	•

Exercici 2

La interferència

"The Writers Bureau", una escola d'escriptura, va publicar un publireportatge a la premsa anglesa. Un traductor novell va fer-ne la traducció següent per encàrrec d'algú que volia obrir una escola semblant a Girona. Llegiu aquesta traducció i digueu el següent:

1. Penseu que el client pot arribar a comprendre aquest text?
2. Indiqueu els passatges de comprensió difícil.

T'agradaria ser escriptor?

L'escriptura independent pot ser creativa, enriquidora i molt divertida, i pot proporcionar molts diners. A més a més, qualsevol pot ser escriptor. No calen qualificacions especials ni experiència.

The Writers Bureau ofereix un curs de correspondència comprensiva cobrint els àmbits fictici i no fictici de l'escriptura.

El curs d'unes 140.000 paraules ha estat escrit per escriptors professionals, i ha estat aclamat pels experts.

Per què no ser escriptor?

Professors experts, assessorament personal, ajut per a vendre les vostres obres i molt més! És ideal per a principiants. No cost. No obligació. Envieu el cupó.

Nom

Adreça

Codi postal

Telèfon

Exercici 3

La interferència

1. Diguesi els errors que heu detectat en el text de l'exercici anterior corresponen a falsos amics, calcs indeguts o falses correspondències biunívocues. Us podeu ajudar amb el text original que trobareu en el solucionari.
2. Si sabeu anglès podeu proposar la vostra pròpia traducció.

Exercici 4

La interferència

En aquest cas es tracta d'un breu reportatge que va aparèixer en un diari francès. Un traductor novell va rebre l'encàrrec de traduir-lo per a ser publicat a la "revista de premsa" d'un diari català. Llegiu el text i digueu:

1. Penseu que aquest text és "publicable"?
2. Indiqueu els passatges de comprensió difícil.

Socors d'urgència

A partir del 16 de maig, els animadors d'Antenne 2 seran en peu de guerra per a lliurar una batalla humanitària amb "Passaport per a la vida", una operació llançada per la segona cadena i l'Associació de Paralítics de França. Aquesta té l'objectiu de difondre l'ús d'un petit carnet de salut d'urgència, format de butxaca, contenint informació sobre els tractaments mèdics en curs, les vacunes, el grup sanguini i l'adreça del metge que tracta el pacient. Acció de col·lecta de fons segurs, però sobretot acció de prevenció, aquesta campanya d'interès general es beneficia de l'alt patronatge del president de la República, i del suport del gabinet del primer ministre i de sis ministeris.

Exercici 5

La interferència

1. Digueu si els errors que heu detectat en el text de l'exercici anterior corresponen a falsos amics, calcs indeguts o falses correspondències biunívokes. Us podeu ajudar amb el text original que trobareu en el solucionari.
2. Si sabeu francès podeu proposar la vostra pròpia traducció.

Solucionari

Exercici 1

Bilingüe (traductor principiant)	Traductor expert
<ul style="list-style-type: none"> Habilitats lingüístiques no especialitzades 	<ul style="list-style-type: none"> Habilitats lingüístiques especialitzades segons la modalitat de mediació lingüística
<ul style="list-style-type: none"> Memòria bilingüe (composta, subordinada o coordinada) 	<ul style="list-style-type: none"> Procediment del traductor coordinat
<ul style="list-style-type: none"> Mecanismes d'alternança lingüística 	<ul style="list-style-type: none"> Mecanisme d'alternança d'habilitats, dirigit a la cerca d'equivalències
<ul style="list-style-type: none"> Mecanismes inconscients d'interferència 	<ul style="list-style-type: none"> Control de la interferència

Exercici 2

Would you like to be a Writer?	T'agradaria ser escriptor?
<p>Freelance writing can be creative, fulfilling and a lot of fun, with excellent money to be made as well. What's more, anyone can become a writer. No especial qualifications or experience are required.</p> <p>The Writers Bureau runs a comprehensive correspondence course covering every aspect of fiction and non-fiction writing. The 140,000 word course is written by professional writers and has been acclaimed by experts.</p> <p>Why not be a writer?</p> <p>Expert tutors, personal guidance, help to sell your writing, and much more! It's ideal for beginners. No cost. No obligation. Send the coupon.</p> <p>Name Address Postcode Telephone</p>	<p>L'escriptura independent pot ser creativa, enriquidora i molt divertida, i pot proporcionar molts diners. A més a més, qualsevol pot ser escriptor. No calen <u>qualificacions</u> especials (1) ni experiència. The Writers Bureau ofereix un curs de <u>correspondència comprensiva</u> (2) <u>cobrint</u> (3) els àmbits de la ficció i de la no ficció <u>del'escritura</u>. (4)</p> <p>El curs d'unes 140.000 paraules (5) ha estat escrit per escriptors professionals, i ha estat <u>aclamat</u> (6) pels experts.</p> <p>Per què no ser escriptor?</p> <p>Professors experts, assessorament personal, ajut per a vendre les vostres obres i molt més! És ideal per a principiants. <u>No cost. No obligació.</u>(7) Envieu el cupó.</p> <p>Nom Adreça Codi postal Telèfon</p>

- falsa correspondència biunívoca
- fals amic
- calc indegut
- calc indegut
- calc indegut
- falsa correspondència biunívoca
- calc indegut

Exercici 3

Secours d'urgence	Socors d'urgència
<p>A partir du 16 mai, les animateurs d'Antenne 2 seront sur le pied de guerre pour livrer une nouvelle bataille humanitaire avec "Pas-seport pour la vie", une opération lancée par la deuxième chaîne et l'Association des paralysés de France. Celle-ci a pur but de répandre l'usage d'une petite carte de santé d'urgence, format de poche, contenant des renseignements sur les traitements médicaux en cours, les vaccins, le groupe sanguin et l'adresse du médecin traitant du détenteur.</p>	<p>A partir del 16 de maig, els <u>animadors</u> (1) d'Antenne 2 seran en peu de guerra per a lliurar una nova batalla humanitària amb "Pas-seport per a la vida", una operació llançada per la segona cadena i l'Associació de Paralítics de França. Aquesta té l'objectiu de difondre l'ús d'un petit carnet de salut d'urgència, format de butxaca, <u>contenint</u> (2) informació sobre els tractaments mèdics en curs, les vacunes, el grup sanguini i l'adreça del metge que tracta el pacient.</p>

Secours d'urgence	Socors d'urgència
Action de collecte de fonds certes, mais avant tout action de prévention, cette campagne d'intérêt général bénéficie du haut patronage du président de la République, du soutien du cabinet du premier ministre et de six ministères.	Segurament una acció de col·lecta de fons, però sobretot acció de <u>prevenició</u> (3), aquesta campanya d'interès general es beneficia de l' <u>alt patronatge</u> (4) del president de la República, del suport del gabinet del primer ministre i de sis ministeris.

1. falsa correspondència biunívoca
2. calc indegut
3. calc indegut
4. falsa correspondència biunívoca

Glossari

capacitat d'associació remota Capacitat d'establir relacions que no són òbvies entre conceptes. Juntament amb les capacitats de pensament convergent i de pensament divergent és un factor que potencia la creativitat.

pensament divergent Capacitat d'allunyar-se de les idees establertes. Es contraposa al **pensament convergent**, que és la capacitat d'extreure una idea unificadora a partir d'un conjunt de fenòmens.

procés ascendent Calc del terme anglès *bottom up process*, que designa metafòricament el procés de comprensió, o "ascensió" des de la forma gràfica o oral (*bottom*) del discurs a la representació mental (*up*).

procés descendent Calc, en aquest cas, de *top down process* i designa metafòricament la producció del discurs, des de la representació mental (*top*) a l'expressió oral o gràfica (*down*).

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Castellà, J.M. (1992). *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries.

L'autor presenta les teories del text postulades per diverses disciplines: lingüística del text, anàlisi del discurs, pragmàtica, sociolingüística i psicolingüística, que tracten el seu objecte des de l'ús del llenguatge. És aquest punt de vista el que fa el llibre especialment útil per a traductors. El lector hi pot trobar una síntesi de les aproximacions al concepte de text des de diverses disciplines relacionades amb el llenguatge, i també un estudi dels factors intratextuals, extratextuals i intertextuals.

Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.

D'aquest llibre ens interessen especialment dues parts: el capítol dedicat a l'adquisició de la competència traductora i el capítol dedicat a les estratègies de la traducció. L'autor parteix de la idea que la competència traductora és sobretot un coneixement estratègic, i presenta una classificació de les estratègies de traducció basada en tres criteris: sintaxi, semàntica i pragmàtica.

Wilss, W. (1996). *Knowledge and Skills in Translator Behavior*. Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.

L'autor parteix del supòsit que la competència traductora és un coneixement específic, i fonamentalment estratègic. Estudia el procés de la traducció com a procés de presa de decisions o de resolució de problemes, i el paper que en aquest procés tenen factors com ara la cultura i el processament del sentit del text. Discuteix també el concepte d'estratègia de traducció i presenta una classificació.

Bibliografia complementària

Alcaraz, Enrique (2000). "El jurista como traductor y el traductor como jurista". A: *12 Lliçons inaugurals de Traducció i Interpretació a la Universitat Pompeu Fabra* (2004). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

Appel, R.; Muysken, P. (1996). *Bilingüismo y contacto de lenguas* (trad. d'A.M. Lorenzo Suárez i C.I. Bouzada Fernández; ed. original de 1987). Barcelona: Ariel.

Baetens Beardsmore, H. (1982). *Bilingualism. Basic Principles*. Clevedon: Tieto.

Bassols, M.M.; Torrent, A. M. (1996). *Models textuales. Teoria i pràctica*. Vic: Eumo.

Beaugrande de, R. (1984). *Text Production. Towards a Science of Composition*. Norwood (Nova Jersey): ALEX.

Bloomfield, L. (1933). *Language (El llenguatge)*. Trad. de Gabriel Ferrater. Barcelona: Ariel, 1978). Nova York: Holt, Rinehart & Winston.

Byrnes, H.; Canale, M. (ed.) (1987). *Defining and Developing Proficiency: Guidelines, Implementations and Concepts*. Lincolnwood, Ill.: National Textbook Company.

Chomsky, N. (1970). *Aspectos de la teoría de la sintaxis* (introducció, versió, notes, pròleg i apèndix de C.P. Otero; ed. original de 1965). Madrid: Aguilar.

De Beaugrande, R. A.; Dressler, W. U. (1997). *Introducción a la lingüística del texto* (trad. i estudi preliminar d'S. Bonilla; ed. original de 1981). Barcelona: Ariel.

Dijk, T. A. (1992). *La ciencia del texto: un enfoque interdisciplinario* (trad. d'S. Hunzinger; ed. original de 1978, 3a. edició). Barcelona, Buenos Aires, Mèxic: Paidós.

Grosjean, J. (1982). *Life with two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Lozano, J; Peña-Marín, C.; Abril, G. (1993). *Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual* (4a. edició). Madrid: Cátedra.

Lörscher, W. (1991). *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation*. Tübinga: Gunter Narr.

Mackay, W. F. (1970). "The description of bilingualism". A: J.A. Fishman (ed.). *Readings in the Sociology of Language* (pàg. 554-584). L'Haia: Mouton.

Mayer, R. E. (1986). *Pensamiento, resolución de problemas y cognición* (trad. de G. Baravalle; ed. original de 1983). Barcelona: Paidós.

Neubert, A.; Shreve, G. M. (1992). *Translation as Text*. Kent, O: The Kent State University Press.

Nord, Christiane (1996). "El error en la traducción: categorías y evaluación". A: Hurtado Albir, A (ed.) (1996). *La enseñanza de la traducción*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Núñez, R.; Teso, E. del (1996). *Semántica y pragmática del texto común. Producción y comentario de textos*. Madrid: Cátedra.

PACTE (2001). "La competencia traductora y su adquisición". A: *Quaderns. Revista de traducció* (núm. 6). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Presas, M. (2000). "Bilingual competence and translation competence". A: B. Adab; C. Schäffner (ed.). *Developing Translation Competence* (pàg. 19-31). Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.

Weinreich, U. (1968). *Languages in Contact: Findings and Problems* (1a. edició de 1953). L'Haia: Mouton.

Zabalbeascoa, P. (2000). "From techniques to types of solutions". A: Beeby, A.; Ensinger, D.; Presas, M. (ed.). *Investigating Translation* (pàg. 117-127). Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.

